

4
2024

OPERA

TIDSKRIFTEN

OPERAPRISET TILL ÅSA JÄGER

INTERVJU

*Per Boye
Hansen*

FÖRESTÄLLNINGAR FRÅN
DROTTNINGHOLM TILL PALERMO
BOKEN OM RAGNAR ULFUNG

no. 4 2024
pris 125 kr

763-4

OPERA

JENŮŮFA

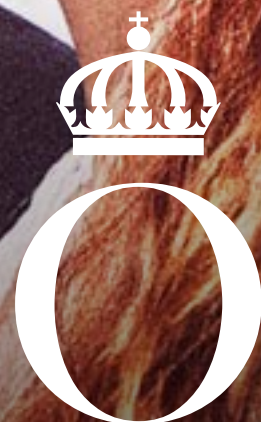
*Heder, kärlek
och konsten
att förlåta*

*– Janáček's
gripande opera
med Nina Stemme
och Cornelia Beskow*

OPERAN.SE

Nypremiär 28 september

OPERAN

10

12

18

32

42

INNEHÅLL

OPERAPRISET

- 10 Sopranen Åsa Jäger, vinnare av Tidskriften OPERAs pris 2024.

ALLTID I OPERA

5 LEDARE

6 NOTISER

- 12 INTERVJU Sören Tranberg har intervjuat Per Boye Hansen, som är konstnärlig ledare för operahuset i Prag sedan 2019. Vad har han utträttat under sina fem år som operachef?

- 18 FÖRESTÄLLNINGAR Drottningholms Slottsteater, Confidencen, Opera på Österbybruk, Vattnäs Konsertlada, Läckö slottsopera, Vadstena-Akademien, Opera på Skäret, Skånska Operan, Det Kongelige Teater i Köpenhamn, Opéra Bastille i Paris och Teatro Massimo i Palermo.

- 52 IN MEMORIAM Wolfgang Rihm, Martti Wallén, Ruth Hesse, Benjamin Luxon och Marianne Mellnäs.

- 58 BOKNYTT Catarina Ericson-Roos: *Ragnar Ulfung – Jag måste sjunga annars dör jag.*

- 62 NYTT PÅ DVD Tjajkovskij: *Häxan (Tjarodejka)*, Langgaard: *Antikrist* och Nielsen: *Maskerad*.

68 KALENDER

70 DIE SCHWEIGSAME FRAU

Scen ur *Armide*, Drottningholms Slottsteater. Foto: Markus Gårder. // Per Boye Hansen. Foto: Jakub Fulín. // Scen ur *Armide*, Drottningholms Slottsteater. Foto: Markus Gårder. // Karin Blom i *Fotografen*, Vadstena-Akademien, Gamla teatern. Foto: Markus Gårder/Vadstena-Akademien. // Stephen Milling i *Don Carlos*, Det Kongelige Teater, Köpenhamn. Foto: Miklos Szabo.

CHEFREDAKTÖR OCH ANSVARIG UTGIVARE
Sören Tranberg

ADRESS
Tidskriften OPERA
Lindvallsplan 10
117 36 Stockholm
Tel 0709-67 58 63
st@tidskriftenopera.nu
www.tidskriftenopera.se

REDAKTION
Erik Graune, Sören Tranberg,
Loretto Villalobos och Claes Wahlin

SKRIBENTER OCH MEDARBETARE I NUMRET
Hans L Beeck, Lennart Bromander,
Erik Graune, Hanna Höglund,
Sören Tranberg, Loretto Villalobos,
Claes Wahlin och Mats Wänn

KORREKTUR
Hans L Beeck

STYRELSE
Carin Balfe Arbman (ordförande), Michael
Axelsson, Elisabeth Lax, Clara Mårtensson,
Sören Tranberg, Elisabet Widlund Fornelius
och Charlotte Hellekant (suppleant)

PRENUMERATION
Flowy, kundtjänst: 08-522 183 20
(öppetider: 8–18 vardagar)
Online kundtjänst: order.flowy.se/opera
Årsprenumeration: 575,- inkl. moms [5 nr]
Tvåårsprenumeration: 1075,- inkl. moms [10 nr]
Utlandsprenumeration: SEK 715 [5 nr] och
SEK 1200 [10 nr]. Porto tillkommer.
ISSN: 1651-3770

PROJEKTLEDNING
Falck & Co

ART DIRECTOR Anki Jernelo
GRAFISK FORMGIVNING Pia Towers

ANNONSER
Anders Jeppsson
Swarling & Bergström Media
Birger Jarlsgatan 110
114 20 Stockholm
Tel 08-545 160 76
anders@sb-media.se
www.sb-media.se

TRYCK
Trydells, Laholm, 2024

SVERIGES
TIDSKRIFTER

Tidskriften OPERA erhåller bidrag från
Statens kulturråd och Anders Walls Stiftelse.

Nordens nya digitala samlingsplats för opera!

Nu har OPERA tagit fram en modern hemsida. Den är byggd av Staffan Liljas och designad av Falck & Co med stöd av Statens kulturråd.

Som prenumerant skapar du lätt ett konto för att läsa! Eller prenumerera digitalt för 39 kr i månaden!

- ◆ Läs de senaste nyheterna och recensionerna – var med när det händer!
- ◆ Ha tillgång till allt, var och när du vill på mobil, padda och dator!
- ◆ Du får även OPERAs fullständiga arkiv från 2015 och framåt digitalt.

Håll dig uppdaterad med vårt nyhetsbrev!

www.tidskriftenopera.se

Segrare Åsa Jäger

Sopranen **Åsa Jäger** tilldelas Tidskriften OPERAs pris 2024 för sin tolkning av Senta i **Richard Wagners** opera *Den flygande holländaren* på Göteborgsoperan. Jäger har just inlett en internationell karriär, inte minst när hon har sjungit Brünnhilde i *Valkyrian* i dirigenten **Kent Naganos** konsertanta version i Hamburg, Dresden och nu senast vid festspelen i Luzern. I den här versionen jobbar Nagano med tidstroga instrument. Åsa Jäger kommer också att sjunga Brünnhilde i både *Siegfried* och *Ragnarök* med honom.

Närmast väntar Senta igen, nu i tyska Coburg. Det var här som hon väckte internationell uppmärksamhet efter att ha gestaltat Brünnhilde i både *Valkyrian* och *Siegfried*. Prisutdelningen äger rum vid en konsert på Göteborgsoperan söndagen den 1 december, där Åsa Jäger också kommer att sjunga.

Den segdragna frågan kring Kungliga Operans renovering verkar fortfarande hänga i luften. Statens fastighetsverk (SFV) har i dagsläget ingen plan för hur den ska gå till. Projekteringen verkar inte ha kommit i gång. SFV ber att få återkomma senare i höst. A never ending story. Hur ska teatern under sådana premisser kunna göra en repertoarplanering värd namnet? Och var ska Operan spela sina produktioner när nationalscenen kommer att hålla stängt under fem år?

Det enda vettiga är att bygga ett nytt operahus som motsvarar dagens behov när det gäller att producera opera. Att bara lappa och laga nuvarande byggnad räcker inte. Problemet med ett föråldrat operahus kommer att kvarstå.

När dessa rader skrivs har vi just fått ett generöst bidrag från Anders Walls Stiftelse. Vi producerar både en papperstidning och en digital version av OPERA, som är mer aktiv än någonsin. Sedan ett drygt år tillbaka har vi utökat vår närvaro på sociala medier – hemsidan, Facebook och Instagram –, där föreställningsrecensioner läggs ut så snart en uppsättning haft premiär. Nu kan du läsa dagsfärska recensioner och ta del av operanyheter direkt i din mobil, surfplatta eller dator.

Som prenumerant på papperstidningen har du tillgång till allt digitalt innehåll – recensioner, nyhetsnotiser, tips och minnesord – samt vårt digitala arkiv från 2015 och framåt. Är du pappersprenumerant har du tillgång till allt detta. Om inte, kan du teckna en digital prenumeration för endast 39 kronor i månaden (se s.9). Givetvis har även digitala prenumeranter full tillgång till arkivet.

Ge bort OPERA i julklapp! Tipsa vänner och familj om att bli digitala prenumeranter, så fler får tillgång till vår samlingsplats för allt inom opera!

Se mer i vårt bifogade lösblad i tidningen.

Med tillönskan om en fin musikhöst!

SÖREN TRANBERG
Chefredaktör och ansvarig utgivare

Foto: Nadja Sjöström.

NOTISER

1

1 Tobias Theorell ny operachef på Kungliga Operan

Tobias Theorell (f. 1969) är regissör och sedan 2020 konstnärlig chef vid Folkoperan i Stockholm. Rollen som operachef på Kungliga Operan tar han över efter Michael Cavanagh, som avled tidigare i år. Ellen Lamm, som nu är tillförordnad operachef, fortsätter sitt uppdrag som konstnärlig chef för Unga Operan.

Tobias Theorell har en bred och omfattande erfarenhet av scenkonst både på svenska och utländska scener – teater såväl som opera – och han har regisserat flera uppsättningar på Kungliga Operan: två verk av Verdi, *Stiffelio* följt av *Maske- radbalen*, och våren 2023 den hyllade *En midsommarnattsdröm* med bland andra Elin Rombo och Robert Fux i ledande roller.

Tobias Theorell tillträder sin tjänst på Kungliga Operan senast den 28 februari 2025.

2 Elisabeth Boström ny vd för Birgit Nilsson Museum

Från månadsskiftet september/oktober tillträder pianisten **Elisabeth Boström** som vd för Birgit Nilsson Museum i Svenstad på Bjärehalvön. Hon efterträder Gitte Lindström Harmark som går i pension.

Elisabeth Boström är i dag casting director på Malmö Opera samt ansvarig för Malmö Opera Academy, som är en tvåårig masterutbildning för operasångare och repetitörer som Malmö Opera sedan 2016 bedriver i samarbete med Musikhögskolan i Malmö. Boströms frilanskarriär som pianist har inneburit turnéer i USA, Mellanöstern och i Europa.

3 Katharina Wagner fortsätter som konstnärlig ledare för Bayreuthfestspelen

Den 46-åriga **Katharina Wagner** har fått sitt kontrakt förlängt till år 2030. Som chef för Bayreuthfestspelen är hon också ansvarig såväl organisatoriskt som ekonomiskt.

Hon efterträdde sin far Wolfgang Wagner 2008. Fram till sommaren 2015 ledde hon verksamheten tillsammans med sin halvsystem Eva Wagner-Pasquier. Och sedan dess har Katharina Wagner varit konstnärlig ledare för festspelen.

2

4 Drottningholmsteatern spelar Telemanns Orpheus nästa sommar

Orfeus och Eurydike har kommit att betyda mycket för den svenska operakonsten. Den är den mest gestaltade berättelsen i olika uppsättningar på Drottningholms Slottsteater under 1900-talet. I augusti 2025 spelas för första gången **Georg Philipp Telemanns** (1681–1767) *Orpheus* på teatern. Operan uruppfördes i Hamburg 1726.

Operan återfanns så sent som i slutet av 1900-talet. Och i Telemanns verk lyfts en ny huvudkaraktär in i handlingen. Det är Orasia, drottning av Thrakien som är olyckligt förälskad i Orpheus. Om budskapet i *Orfeus och Eurydikemyten* är att du inte kan gå tillbaka och ändra ditt öde så innebär med Orasias tillägg att du inte heller kan ändra en annan människas livsväg.

Merparten av texten är på tyska, skriven i musikalisk tysk stil, men det finns även arior på italienska och franska. När operan återfanns saknades delar som övergångar mellan arior. Teaterns musikchef **Francesco Corti** delar därför musik av Telemann med andra samtida Hamburgtönsättare för att skapa en komplett Drottningholmsversion.

Regissör är italienskan **Elena Barbalich** som bl.a. undervisar i regi vid Accademia di Belle Arti di Venezia. Scenograf är **Christer Nilsson** och för kostymdesignen svarar **Anna Kjellsdotter**. Francesco Corti leder Drottningholmsteaterns kör och orkester. Solisterna kommer att meddelas senare.

Premiären äger rum den 2 augusti och därefter spelas uppsättningen till och med den 16 augusti. Biljettförsäljningen startar den 28 november i höst.

Men för den nordiska premiären av *Orpheus* svarade Vadstena-Akademien när **Clara Svärd** iscensatte operan sommaren 2019. Jag skrev i min recension "Sångarna är totalt sammansmälta med musiken och detta kommer fint fram i den sceniska aktionen". För detta nominerades sedan Vadstena-Akademien till Tidskriften OPERAs operapris.

5 Elisabet Strid har erhållit Litteris et Artibus

Medaljen Litteris et Artibus instiftades 1853 och utdelas för framstående konstnärliga insatser inom främst musik, scenisk framställning och litteratur.

Nu i september sjunger Elisabet Strid Isolde i *Tristan och Isolde* i Michael Thalheimers regi på Grand Théâtre de Genève. Marc Albrecht dirigerar och det gör han även när Strid gör Senta i *Den flygande holländaren* i Tokyo (19/1–1/2 2025).

På Covent Garden i London sjunger Elisabet Strid sin första Brünnhilde i *Valkyrian* (1–17/5), där Antonio Pappano dirigerar Royal Opera House Orchestra. För regin svarar Barrie Kosky.

6

6 Ida Ränzlöv tilldelas Sixten Gemzéus musikpris på 500 000 kronor

Priset, som delas ut av Gålostiftelsen/Sixten Gemzéus stiftelse, är inte bara landets största nationella musikstipendium, utan också ett erkännande av extraordinär musikalisk begåvning och potential.

Mezzosopranen **Ida Ränzlöv** gick på Adolfs Fredriks musikklasser, sedan vidare på Vadstena folkhögskolas musiklinje och vid Musikhögskolan i Malmö. Hon studerade senare i England och tog sin examen vid Royal College of Music i London 2018.

Hon har sedan dess varit anställd vid Stuttgartoperan. Där har hon framträtt som Orlofsky i *Läderlappen*, Varvara i *Katja Kabanova*, Hans i *Hans och Greta*, Meg Page i *Falstaff*, Andra nornan i *Ragnarök* och Rosina i *Barberaren i Sevilla*.

Ida Ränzlöv har också haft engagemang vid Glyndebourne Festival & Tour och vid Det Kongelige Teater i Köpenhamn. Förra sommaren gjorde hon Iphises roll vid Sverigepremiären av Jean-Philippe Rameaus *Dardanus* på Confidencen.

Tidigare pristagare av Sixten Gemzéus musikstipendium inkluderar cellisten Jakob Koranyi (2017), sopranen Christina Nilsson (2018), dirigenten Emil Eliasson (2019), violinisten Johan Dalene (2020), pianisten David Huang (2021), sopranen Cornelia Beskow (2022) och violasten Ellen Nisbeth (2023).

7

7 David Risberg får Drottningholmsteaterns Vänners Operastipendium på 100 000 kronor

Barytonen **David Risberg** tog sin kandidatexamen på Stockholms konstnärliga högskola, SKH Opera, 2021. Han debuterade säsongen 2021/22 på Kungliga Operan som Kråkan i Benjamin Staerns *Snödrotsningen*. Sedan följde ytterligare tre roller på samma scen: Marco i Puccinis *Gianni Schicchi* och Bello i *Flickan från Västern* samt Demetrius i Benjamin Britzens *En midsommarnattsdröm*.

I våras var han aktuell i barn- och ungdomsföreställningen *Hjärtat stormar så vilt* på Drottningholms Slottsteater. Risberg är också utsedd till Klassiska artisten i P2 under säsongen 2024/25.

Vänföreningens motivering till stipendiet: "David Risberg är en ung mycket lovande sångare med utsökt sångteknik och en varm, uttrycksfull barytonstämma, som nu får möjlighet att förkovra sig i barockmusikens sångsätt och ornamentering."

Stipendiet, som instiftades 2017, ska gå till förkovran för unga sångare som just avslutat en operahögskoleutbildning och är särskilt intresserade av Drottningholmsteaterns 1600- och 1700-talsrepertoar.

Tidigare mottagare av Vännernas Operastipendium är sopranen Amie Foon (2023), sopranen Helena Schuback (2022), tenoren Mikael Horned (2021), countertenoren Rodrigo Sosa Dal Pozzo (2020), basen Erik Rosenius (2019) och mezzosopranen Linnea Andreassen (2018). ■■ Sören Tranberg

ERBJUDANDE TILL NYA PRENUMERANTER

Prenumerera på OPERA!

DIGITALT FÖR 39:-/MÅN

Det mest ekonomiska sättet att få tillgång till allt vi skriver om omedelbart när det är tillgängligt!

PRINT + DIGITALT

3 nr för 189:-

5 nr för 575:-

10 nummer för 1075:-

Beställ via vår hemsida:

www.tidskriftenopera.se/prenumerera

3 nr
189:-

DIGITALT
39:-/MÅN

5 nr
575:-

10 nr
1075:-

Tidskriften OPERA startade 1978 och är Nordens enda specialtidning för opera. Vi utkommer med fem nummer per år och är ständigt uppdaterade på våra sociala medier. Vi speglar såväl aktualitet som historia, bredd och fördjupning.

OPERA PRISET 2024

Åsa Jäger

Tidskriften OPERAs läsare röstade fram sopranen Åsa Jäger som vinnare av Operapriset 2024. Hon får priset för sin insats som Senta i Göteborgsoperans uppsättning av Den flygande holländaren. OPERAS recensent skrev: "Detta är Åsa Jägers svenska genombrott. Hennes stora röst är egaliserad i alla lägen och attackerna på höjdttonerna går igenom orkestern som en svetslåga."

När Sören Tranberg på mobiltelefonen meddelade pristagaren att hon vunnit Tidskriften OPERAs pris var hon hemma i Väderstad vid Tåkern efter att nyligen ha sjungit på festivalen i Luzern.

Pristagaren blev tagen av att hon röstats fram av läsarna.

– Det känns otroligt! Det hade jag inte väntat mig. Jag är chockad och blir nästan lite tårögd. Nu ska jag smälta det här genom att gå ut i trädgården och samla ihop lite fallfrukt. Vi har tolv äppelträd – så det finns att göra.

Vid årets festival i Luzern sjöng Åsa Jäger Brünnhilde i *Valkyrian* konsertant med dirigenten Kent Nagano. Det har hon gjort tidigare i både Hamburg och Dresden.

– Att Luzernfestivalen är en sådan viktig musikscen kände jag till, men inte omfattningen förrän jag var där. Det var en positiv upplevelse. Publikreaktionerna och även kritiken var mycket entusiastisk.

Vad har du på gång nu?

– Under hösten ska jag främst jobba med *Ragnarök*-Brünnhilde och ytterligare ett omfattande Wagnerparti, vilket kan jag inte avslöja ännu. Jag studerar in mina partier med Leif Lundberg och vi har sedan många år ett fint samarbete. Med honom känner jag mig trygg, vilket gör att jag också kan hantera svårigheter på egen hand. Det känns bra att ha en stabil grund att stå på och själv kunna lösa eventuella problem om de uppstår. Den 5 oktober ger jag en sluten konsert på Uppsala universitet, där pianisten

Foto: Stewen Quigley.

Michael Engström och jag gör ett program under en stor festlig middag på slottet.

Du ska göra Senta igen, var?

– Det blir i Coburg med premiär den 25 januari nästa år. Repetitionsarbetet startar i början av december.

Sedan går ditt samarbete med Kent Nagano vidare ...

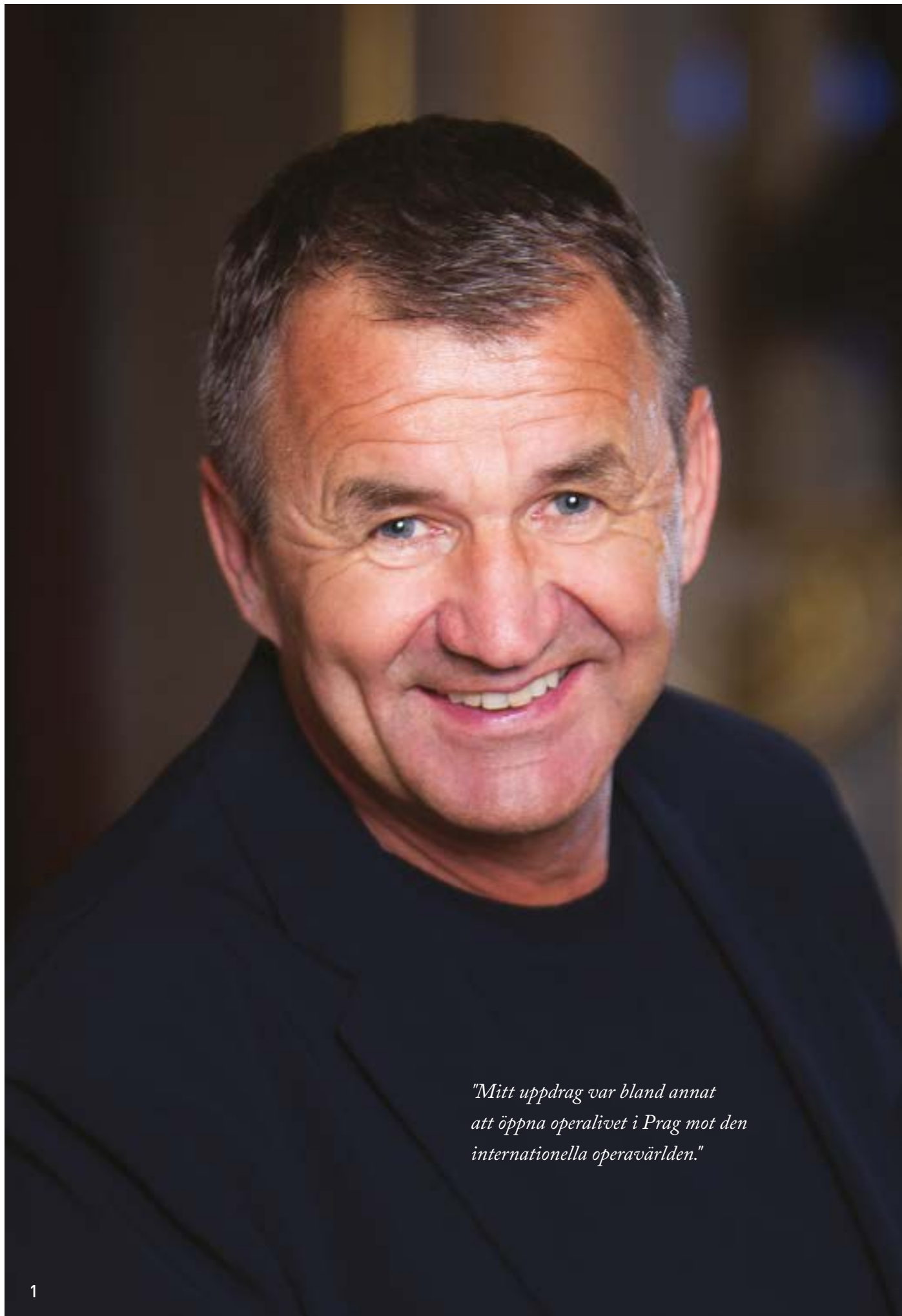
– Det stämmer. Närmast väntar *Siegfried* som får sin första konsert i Paris den 4 april 2025. Produktionen kommer också att ges i Hamburg, Dresden och Köln. Under 2026 gör vi *Ragnarök*. Året därpå kommer vår konsertanta version av hela *Ringens* att ges på olika konsertstrader. I det här projektet jobbar Nagano med tidstroga instrument, vilket leder till avtryck i gestaltungs-

arbetet. Texten framhävs mer och scenanvisningarna är mer trogna, där dramat känns mer ljudproducerat.

I min intervju med Åsa i förra numret, nr 3/24, framgår det att hennes stora fritidsintressen är trädgårdsskötsel och biodling.

– Jag trivs oerhört bra i vår nya trädgård. Innan jag åkte till Luzern slungade vi årets sista honung. Och vid hemkomsten såg vi till att ordna invintringen inför de kalla månaderna och göra gott om plats för våra bin.

Åsa Jäger kommer att få motta Operapriset i samband med en konsert på Göteborgsoperans stora scen den 1 december 2024. Vid konserten kommer hon också att sjunga. ■|| Sören Tranberg

*"Mitt uppdrag var bland annat
att öppna operalivet i Prag mot den
internationella operavärlden."*

Per Boye Hansen

INTERVJU: SÖREN TRANBERG

Intervjun med Per Boye Hansen gjordes i juli över zoom. Han satt på sitt kontor beläget vid Václavplatsen med Nationalmuseet i fonden. Efter att ha bevakat både Brudköpet (en produktion som man gästspelade med i somras vid festspelen i Nyslott) och Dalibor i våras på Nationalteatern var jag nyfiken på vad han har uträttat i Prag under sina fem år som operachef.

Hur kom det sig att du blev chef i Prag?

– Jag blev inviterad till Prag våren 2018. Och här hade jag inte varit sedan mina tonår, då jag sprang i en orienteringstävling 1975. Jag blev överraskad över att man sökte en utländsk konstnärlig chef och det blev första gången som den posten inte hade tillsatts med en tjeck. Jag hade inga kontakter här. Mitt uppdrag var bland annat att öppna operativet i Prag mot den internationella operavärlden.

Det tjeckiska musiklivet har en stark musikalisk tradition som man är mycket stolt över, eller hur?

– Jo, traditionen och medvetandet om tjeckisk musik är både rik och stark. Den är verkligen integrerad och inarbetad hos tjeckerna. Smetana var den viktigaste personen i byggandet av den tjeckiska identiteten. I landet finns tio professionella operahus. Min ambition har varit att öppna huset för internationella impulser och samtidigt visa världen tjeckernas egen storslagna operalitteratur.

– Jag ansvarar för repertoaren i de tre operahusen i Prag. På Nationalteatern har jag god hjälp av musikchefen Robert Jindra, som också har en internationell dirigentkarriär vid operahusen

i München, Dresden och Frankfurt. Han ansvarar i första hand för den tjeckiska repertoaren. På Statsoperan är ukrainaren Andriy Yurkevych chefsdirigent.

Hur skiljer sig repertoaren åt i de tre operahusen?

– Totalt ger vi 40 verk under en säsong, varav åtta-nio är nyuppsättningar. Statsoperan (Státní opera) invigdes 1888, då som den Nya tyska teatern. Här var tonsättaren och dirigenten Alexander von Zemlinsky chef mellan 1911 och 1927. Under åren 1949 och fram till 1989 kallades operahuset för Smetanateatern. Efter murens fall var teatern självständig, men år 2011 slog man ihop de tre operascenerna under en och samma organisation. Våra två orkestrar består av 120 musiker var och våra två körer har vardera 60 sångare. Vi framför totalt cirka 320 operaföreställningar per säsong i de tre operahusen.

– På Statsoperan spelas mycket av den stora romantiska 1800-talsrepertoaren, med många verk av Verdi, Puccini och Wagner. En annan tyngdpunkt har varit senromantiska verk och 1900-talsoperor som sällan har framförts i Tjeckien. I våras spelade vi György Ligetis *Den stora makabern* med Marcus Jupither som Nekrotzar. *Makabern* blev en stor framgång och publiksuccé då det inte fanns några förutfattade meningar om verket.

– På Nationalteatern spelas i första hand tjeckiska operor. Operahuset kallas för Gyllene kapellet och är närmast en ”religiös” mötesplats för den inhemska publiken. Dessutom spelar vi populära operor som *Carmen* och *Barberaren i Sevilla*, eftersom det här huset ofta besöks av familjer som går på operan för första gången.

– På Stavovské divadlo, där *Don Giovanni* urupfördes 1787, ges i första hand Mozartoperor, men den här säsongen sätter vi upp Cherubinis *Medea*.

– Nyligen blev operan i Prag nominerad till årets operahus av International Opera Awards. Vilket som utses till årets operahus avgörs vid prisutdelningen som äger rum i München den 2 oktober.

Den här säsongen gör ni åtta nyproduktioner ...

– Vi inleder med Verdis *Otello*, därefter Fibichs *Šárka*, *Faust*, Rameaus *Platée*, Cherubinis *Medea*, *Manon Lescaut*, *Jenůfa* och sist Reimanns *Lear*.

Har tog ni er igenom pandemin?

– Då fick vi dra ner på verksamheten och stuva om ordentligt. Vi kunde ändå producera *Rigoletto* och *Don Giovanni* för tjeckisk tv. Trots att vi gick på sparlåga och med ekonomiskt bortfall fick alla anställda sina löner.

"Nyligen blev operan i Prag nominerad till årets operahus av International Opera Awards."

Till 150-årsjubileet av uruppförandet av Richard Wagners *Nibelungens ring* ryktas det om att tetralogin ska spelas i Prag ...

– Det stämmer! Vi kommer att ge *Ring* uppdelad mellan Nationalteatern och Statsoperan. Vi inleder med *Rhenguldet* i mars 2026 på Nationalteatern. Året därpå kommer *Valkyrian* följt av *Siegfried* på Statsoperan 2028. Allt avslutas med *Ragnarök* på Nationalteatern samma säsong. Första hela *Ring*-cykeln ges i maj/juni 2028 och då under sex dagar, samma intervall som mellan föreställningarna i Bayreuth.

– Här besätter vi flera ledande roller med tjeckiska sångare. Adam Plachetka gör Wotan, Štefan Margita, som har gjort en

stor internationell karriär, gestaltar Loge i *Rhenguldet* och det blir hans sista roll med Nationaloperan. Fricka görs av Štěpánka Pučálková, som sedan flera år tillhör ensemblen vid Semperoperan i Dresden. Aleš Briscein sjunger Mime i *Siegfried* och den ukrainske tenoren Denis Pivnitsky debuterar i rollen som Siegfried. Den slovakiska regissören Sláva Daubnerová, som de senaste åren även gjort sig ett namn internationellt, kommer att stå för den första uppsättningen av *Ring* på över hundra år i Prag. Boris Kudlička svarar för scenografin, medan Robert Jindra dirigerar i båda operahusen med var sin orkester.

– Vi kommer också att sätta upp *Parsifal* direkt efter *Rhenguldet* 2026, vilket är 150 år sedan Bayreuthfestivalen invigdes. Andreas

"I Prag finns det fyra symfoniorkestrar utöver operaorkestrarna. Tala om mångfald!"

Homoki regisserar verket för första gången och som dirigent har vi anlitat Markus Porschner, som har erfarenhet som Bayreuth-dirigent.

Hur upplever du det tjeckiska musiklivet jämfört med t.ex. det norska?

– Det är främst utbildningen som skiljer sig åt. I den tjeckiska skolan får alla spela ett instrument och lägg därtill musikskolorna med gratis undervisning. I Prag finns det fyra symfoniorkestrar utöver operaorkestrarna. Tala om mångfald!

– Det finns givetvis skillnader och jag kunde inte bara ta mina tidigare erfarenheter och applicera dem här. Allt går inte att överföra vare sig kulturellt eller politiskt. Det är olika premisser. Bäst blir blandningen om den består av tradition och innovation.

Vilka andra scener samarbetar ni med?

– Vi har producerat de tre Da Ponte-operorna ihop med operahuset i Mannheim och vi har även framtidsplaner för samproduktioner med Antwerpen. Vi hyrde in Dresdenproduktionen av *Katja Kabanova*. Inhemskt har vi haft ett samarbete med Ostrava, som har gästspelat med operor av Viktor Ullmann och Hans Krása inom ramen för projektet *Musica non grata*, där vi under en fyraårsperiod har presenterat verk av tonsättare som förföljdes av nazisterna.

Detta stora projekt finansierades delvis via den tyska regeringen i Berlin. Vad var det för kultursatsning?

– Det var ett mycket omfattande projekt där vi själva producerade stora operaproduktioner av kompositörer som Arnold

5

Schönberg, Kurt Weill, Franz Schreker, Paul Abraham, Alexander Zemlinsky, Paul Hindemith, Jaromír Weinberger. Och inte minst Erwin Schulhoffs avantgardistiska mästerverk *Flammen*, som väckte stor internationell uppmärksamhet. Dessutom producerades ett antal konserter, symposier och flera publikationer.

Hur finansieras operaverksamheten i Prag?

– Den är underfinansierad. Sponsringen har ökat under min tid, men det är kulturministeriet som ser till att verksamheten finansieras fullt ut. Sedan är biljettförsäljningen mycket viktig. Vi har en stor respons från publiken.

Har du lärt dig tjeckiska?

– Nej, det är för svårt och inte är det lättare ju äldre man blir. Jag trivs väldigt bra i Prag och en helg i månaden åker jag till Oslo för att umgås med min fru. Sommarssemestern firar jag på Sörlandet, söder om Oslo, med att bland annat fiska. ☺

1. Per Boye Hansen. Foto: Jakub Fulín.
2. Aleš Briscén i *Rusalka*. Foto: Pavel Hejny.
3. Alžběta Poláčková i *Rusalka*. Foto: Pavel Hejny.
4. František Zbradníček och Alžběta Poláčková i *Rusalka*. Foto: Pavel Hejny.
5. *Starovské divadlo*. Foto: Arkivbild.
- 6–7. *Nationalteatern*. Foto: Arkivbild.
- 8–9. *Statsoperan*. Foto: Arkivbild.

6

7

8

9

FAKTARUTA:

Per Boye Hansen (f.1957) tillträdde som konstnärlig ledare för de tre operahusen i Prag, Nationalteatern, Statsoperan och Stavovské divadlo, i augusti 2019. Hans kontrakt löper nu fram till 2028. Hansen var chef för festspelen i Bergen 2005–12 och mellan åren 2012 och 2017 var han operachef vid Den Norske Opera i Oslo. Dessförinnan var han, efter studier i operaregi vid Staatliche Hochschule für Musik i Essen, verksam som regi-assistent vid Kölnoperan 1984–89. Under flera somrar arbetade han också som regiassistent vid Salzburgfestspelen. Mellan åren 2001 och 2005 var han casting director och Operndirektor

vid Komische Oper i Berlin. Han har också varit konstnärlig rådgivare åt Andreas Homoki när denne var operachef på Zürichoperan.

Under åren 2011 och 2018 var han juryordförande för det internationella Ibsenpriset, det största i sitt slag. Han har varit jurymedlem vid olika tävlingar, såsom Cardiff Singer of the World competition (2013), International Opera Awards (2017), Ring Awards for Young Stage Directors i Graz (2017 och 2020) och vid Vincerò Opera Singing Competition i Neapel (2021).

Armide

DROTTNINGHOLMS SLOTTSTEATER • RECENSENT: CLAES WAHLIN • FOTO: MARKUS GÅRDER

Scen ur Armide

Efter Confidencens avförtrollade häxa Alcina var det dags för Drottningholmsteaterns variant på kvinnor med magiska krafter: Armide, vars namn lånat titeln till Jean-Baptiste Lullys sista och bästa opera, med premiär i Paris 1686. Lully var Ludvig XIV:s hovkompositör, en gång hans danspartner, med tiden högt uppskattad för sina tragédies en musique, en genrebestämning som håller operan stadigt fäst i det franskklassicistiska dramat, där retoriken frambringade en musikalitet i det franska teaterspråket av librettister som Quinault. Ord, toner och ögonfröjd förförde och förhäxade hovpubliken som i början tvekade om genrens ställning gentemot taldramatiken.

Allyson McHardy

Nu fanns inte Ludvig XIV i publiken när *Armide* hade premiär. Efter det raska och diskreta giftermålet med den strikt religiösa Madame de Maintenon dansade inte längre kungen. Att Lully dessutom hade inlätit sig i en romantisk affär av tvivelaktig moral gjorde naturligtvis saken värre.

Möjligen är det därför som regissör **Florent Siaud** i prologen till operan har placerat en sjuklig äldre herre i en synnerligen ovärdad peruk i en stol bak på scenen. Ständigt krävs kuddar och dryckjom,

men han rasar strax ihop i en liten hög, död, möjligen förgiftad av hans unga sällskap, som utpekas av hovet. Lully dog mycket riktigt inte långt efter att *Armide* hade haft premiär. Men, menar kanske Siaud, Lully må vara död, men verket lever vidare i all sin glans.

Och nog är det glansfullt på Drottningholmsteatern. Barocka kostymer, vita långa tygstycken som låter orientens mjuka estetik möta den hårdknutna franska barocksmaken. Danser i symmetri med båda fötterna i barocken och återhållna rörelser som smidigt följer musiken och de olika scenerna. Måleriskt i äldre stil är en nog så god beskrivning av de olika scenbilderna, som inte glömmet bort teatermaskineriet. Koreografin (**Natalie van Parys**) förstärker både recitativet och ariorna som gör det lätt även för en nutida publik att följa med i känslövågorna hos först och främst Armide, krigerskan från Damaskus som nästan egenhändigt besegrat korsfararriddarna.

Hon hatar deras främste hjälte, Renaud, och vill egenhändigt svinga eggen mot hans hals. Men när hon väl åkallat diverse demoner som håller honom fången och står där med sabeln lyft, förmår hon inte att göra det hon alltid har gjort: döda. Kärleken kommer i vägen. Och liksom Alcina förtrollade Ruggiero i *Alcina*, gör Armide detsamma med Renaud.

Konflikten mellan otrogna och kristna är en tämligen passiv ramhandling. Vad som utspelas här händer inom Armide: en inre strid mellan kärlek och våld. Den som vill kan lätt dra moderna paralleller, något som slutscenen här uppmanar till. Men innan dess är det den inre konflikten som musiken gestaltar. Lullys

Scen ur Armide

harmonier komplicerar ingenting, tvärtom tydliggör de känslorepertoaren på scenen. Först med Rameau, via Charpentier, kommer mer avancerade klanger som när det begav sig inledningsvis gjorde publiken tveksam. Så inte längre.

Francesco Corti leder orkestern med stor säkerhet, här finns attacken, klangerna och emellanåt det mjuka. Möjligen kan jag då och då sakna en mer subtil behandling av partituret, vilket också gäller enstaka solister. Den kanadensiska mezzosopranen **Allyson McHardy** i titelrollen har avsevärd vokal styrka med intensitet i rösten, men lite väl grov timbre. **Nicholas Scotts** tenor som Renaud är vacker, nästan stillsam men säker, även om han sceniskt är onödigt stel. Möjligen har de återhållna barocka gesterna inte riktigt satt sig på premiären.

Bland övriga solister märks **Renato Dolcinis** mörka baryton som La Haine (Hatet); där mullras det som från underjorden. **Nicolas Brooymans** Hidraot, Armides farbror som tycker hon ska gifta sig i stället för att kriga, har en len bas med en karaktär som övertygar. Märks gör även **Deborah Cachet** (Sagesse/Visheten m.fl.) och **Marie Lys** (Äran/La Gloire m.fl.), sopraner med bett och känsla.

Samspelet mellan solister, dansare och kör är mycket gott, här finns den harmoni som präglar Lullys operor; det är helt enkelt vackert att bara titta på. Ögat, menade den franska publiken redan då (och intill denna dag), måste ha sitt. Sammantaget en elegant iscensättning av god musikalisk och teatral halt. :||

LULLY: ARMIDE

Premiär 3 augusti 2024.

Dirigent: Francesco Corti

Regi: Florent Siaud

Koreografi: Natalie van Parys

Scenograf och kostym: Philippe Miesch

Ljus: Nicolas Descôteaux

Mask och peruk: Rebecka Andersson

Solister: Allyson McHardy, Nicholas Scott, Marie Lys, Renato Dolcini, Nicolas Brooymans, Zachary Wilder, Deborah Cachet, Arash Azarbad
www.dtm.se

Jessica Elevant

Alcina

CONFIDENCEN, ULRIKSDALS SLOTTSTEATER • RECENTENT: CLAES WAHLIN • FOTO: JANNICA HONEY

Confidencens operafestival har raskt etablerat sig som en av de mest intressanta barockfestivalerna i den svenska sommaren. Den varar kring en månad och innehåller både konserter och opera. I år framträdde Ann Hallenberg i en konsert, redovisning av Young Artist Program under två kvällar och ytterligare några programpunkter som ryms under Peter Spisskys konstnärliga ledning.

Årets opera var **Händels Alcina**, vars handling är både enkel och konventionell: Oronte älskar Morgana som älskar Ricciardo (tror hon) som är en utklädd Bradamante, som älskar Ruggiero, som i sin tur älskar Alcina (tror han). Morgana begriper ju inte att Ricciardo är Bradamante, och i fallet Ruggiero har Alcina helt enkelt förtrollat honom. Det är så hon gör, häxan som på sitt örike förför män på löpande band för att när hon tröttnat förvandla dem till vilddjur, en variant på Kirke, hon som nöjde sig med att göra män till svin. Historien kommer från Ariostos *Den rasande Roland*, renässanseposet som många librettister vaskade guld ur.

Man har strukit någon enstaka aria samt den lilla rollen Oberto – gossen som söker sin far, en av Alcinas offer – som Händel själv

ändå la till i sista stund för att ge en ung förmåga en roll. Första akten utspelas vid scenkanten framför ett halvtransparent tygsjok bakom vilket skymtar några uppstaplade stolar. Den akten har främst drag av komedi där de sedvanliga motiven, förälskelse, svartsjuka och hämnd avhandlas i den ena arian efter den andra. När tygsjoket sedan försvinner möter vi teaterns kulisser som illustrerar – men inte mer än så – enstaka ariors ämnen. Men nu börjar komedin mer likna om inte en tragedi, så i alla fall en mer dramatisk historia där kärlekssmärtan blir livshotande och kärlekssorgen dödsföraktande.

Helena Röhrs regi, med bistånd av koreografen **Joakim Stephenson**, låter handlingen utspelas mellan kroppar, orden räcker inte utan får gestalt i fysiska uttryck och tydliga gester.

Helena Schuback och Kristina Hammarström

Will Frost

Resultatet blir en föreställning där såväl solister som orkester står för dramatik, pregnans och närvaro. **Peter Spissky** leder orkestern med välbalanserade stämmor och god svikt. Spelglädjen hörs. Cembalisten **Marcus Mohlin** och lutenisten **Karl Nyhlin** jämte cellisten **Kristína Chalmovská** måste speciellt uppmärksammas för väl utförd generalbas – *continuo*.

Om ensemblen finns bara gott att säga, rösterna är inte bara av klass, här finns ett samspel och en exakthet som inte sällan saknas i större operahus. **Helena Schubacks** Alcina har kraft, karaktär och när så behövs skörhet. **Kristina Hammarströms** mezzosopran ger värme och bett åt Ruggiero, en roll som skrevs för kastrat och numera ofta sjungs av en countertenor. Jag minns Hammarström i rollen som en utmärkt Bradamante i Salzburg 2019, när Ruggiero sjöngs av Philippe Jaroussky (och Alcina av Cecilia Bartoli), men denna gång är det **Linnea Andreassen** som gör en uttrycksmättad Bradamante. **Jessica Elevants** Morgana, Alcinas syster, har en len och fint fokuserad sopran. De två manliga rollerna, **Thomas Volles** mäktiga tenor som Oronte och **Will Frosts** nästan för starka basbaryton som Melisso kompletterar ensemblen och orkestern i en musikaliskt synnerligen njutbar Alcina.

Något som möjligen begränsar uppsättningen, förutom den milt uttryckt osmidiga ljussättningen, är att all denna musikaliska och fysiska dramatik tappar bort den skörhet och ömhet som finns i Händels psykologiskt exakta opera. Arior som Alcinas "Sì, son quella" eller "Mi restano le lagrime" framförs visserligen med utsökt känsla. Orden finns där, både i rösten och på den nyinstallerade textmaskinen, men Alcinas och de andras själsliga ömtålighet stannar också där. :||

HÄNDEL: ALCINA

Premiär 25 juli, besökt föreställning 1 augusti 2024.

Dirigent: Peter Spissky

Regi och scenografi: Helena Röhr

Kostym: Anna Kjellsdotter

Mask: Cais-Marie Björnlod

Ljus: Hannele Philipson och Sofia Linde

Koreografi: Joakim Stephenson

Solister: Helena Schuback, Kristina Hammarström, Jessica Elevant, Thomas Volle, Linnea Andreassen, Will Frost.

www.confidencen.se

MADAME BUTTERFLY

OPERA PÅ ÖSTERBYBRUK • RECENSENT: LORETTO VILLALOBOS • FOTO: MARCUS BARTOLETTI

Det finns något som är enormt inspirerande med de eldbesjälade initiativ som många sommaroperasatsningar hänger på, en otyglad punkig do it yourself-kraft som är svåröverträffad. Så är det med Niklas Tamms återkommande operasatsningar på Österbybruk mitt i Uppland. Hans "Roslagens operahus" är en gammal vallonsmedja med imponerande takhöjd men med en del akustiska utmaningar. I år mötte publiken Giacomo Puccinis Madame Butterfly i en stilfull version för kammarorkester.

Madame Butterfly är ju ofta behäftad med kritik mot dess orientalism och en infantiliserande fetischisering av östasiatiska kvinnor – Butterfly, den docklika barnkvinnan som Pinkerton erövrar för att därefter överge. Här har man undvikit att gå i de mest uppenbara fällorna med en objektifiering av den japanska kulturen. **Gabriella Wetter-Burman** har designat kostymen med en respekt för japanska traditioner i en sober blå färgpalett, förutom hos Butterfly som först bär en vit kimono och därefter en svart.

Det är en samtidsmedveten uppsättning utan att för den skull hemfalla åt moderniserande anakronismer – det är en 1800-talsmadame vi möter, men konflikten kring heder, kärlek och väst kontra öst blir ändå påfallande nutidsaktuell. Detta till stor del tack vare Tamms förtjänstfulla översättning av librettot till svenska som städat bort några av originalupplagens kulturella missförstånd.

Spelplatsen bjuder som sagt på en del svårigheter för sångarlaget, som får svårt att artikulera sina röster. Det drabbar **Clifford Lewis** som Pinkerton, vars röst tidvis är en bit ansträngd och tenderar att flyta ut i den krångliga ljudmiljön. **Sebastian Durán** som Sharpless får däremot en tydlig skärpa i rösten, liksom **Susanna Reuter** som Suzuki.

Reuter har därutöver regisserat föreställningen till en rättfram iscensättning. Personregin haltar något dock. Sopranen **Synne Vinje** som Cio-Cio-San har en fyllig mognad i sin röst, men den sceniska gestaltningen skapar en dissonans med rollgestaltningen. Däremot vänder **Niklas Tamm** de omständigheter han jobbar under till sin fördel – Österbybruks operaorkester lyfter till en symfoniorkesters dimensioner i det gamla vallonbruket. 🎭

PUCCINI: MADAME BUTTERFLY

Premiär 4 juli 2024.

Dirigent: Niklas Tamm

Regi: Susanna Reuter

Kostym: Gabriella Wetter-Burman

Ljus: Jimmy Svensson

Solister: Synne Vinje, Clifford Lewis, Susanna Reuter, Sebastian Durán, Joseph Mossop, Katariina Holma, Marcus Bartoletti.

www.osterbyopera.com

Clifford Lewis och Synne Vinje

Anna Larsson och Maja Frydén

Göran Eliasson

Orfeus och Eurydike

VATTNÄS KONSERTLADA • RECENSENT: CLAES WAHLIN • FOTO: JIMMY SVENSSON

Efter några gryniga svartvita filmsekvenser där det nygifta paret Orfeus och Eurydike lyckligt dansar kring bland björkar och tallar går ridån upp för en sjuksal. Eurydike verkar ha dansat en smula vilt, tydligen var det tecken på hennes tilltagande mentala obalans. För nu är hon intagen och inte kontaktbar. Orfeus är förtvivlad. Och förälskad intill vansinnets gräns.

Så ser **Niklas Hjulströms** idé ut, att denna *folie à deux* (eller rättare *folie à une*) handlar om ett slags medberoende, där även Ingmar Bergmans filmatisering *De två saliga* (efter en roman av Ulla Isaksson) har fungerat som inspiration. Att förälskelse och kärlek sedan urminnes tider och intill denna dag varit föremål för diagnos hjälper naturligtvis. Man kan möjligen även tolka myten som en förklädd gestaltning av ett sjukdomstillstånd.

När väl nedstigningen i underjorden sker framställs detta som – om jag fattat rätt – att Orfeus låter sig lockas in i Eurydikes psykos. Den tidigare vitklädda festivalkören är nu utspökad som ett slags Halloween-figurer medan Eurydike står upp i sängen och driver på dem. Uppstigningen efter paus gestaltas i ett blodröds möblerat rum, hemma, men ändå inte hemma. Efter att Orfeus väl mött Eurydikes blick är vi raskt tillbaka i sjuksalen, där Amor i vit läkarrock med ett beklagande konstaterar faktum. Liggande på varsin säng med ryggen mot publiken dras ridån för. **Göran Eliasson** i rollen som Amor är alltså allt annat än en manlig sopranist utan en rak varm tenor.

Hjulströms iscensättning är logisk och väl genomförd, även om jag kan tycka det är synd att man numera ofta tror sig behöva anpassa antikens myter till en lätt igenkännbar vardagsverklighet. Spelet på scenen må inledningsvis vara en smula stelt, men det

mjukas snart upp, som mest och bäst när **Pers Anna Larssons** röstsäkra Orfeus möter den varma mycket eleganta sopranen hos **Maja Frydén**, en röst som inte visar minsta tecken på obalans.

Under **Fredrik Burstedts** ledning får Vattnäs Festivalorkester både liv och nerv, även om det blir aningen obalans mellan de moderna instrumenten och en visserligen väl trakterad cembalo (**Yngvild Vivja Haaland Ruud**). De öron som är vana vid ett mer tidstroget framförande kan överraskas av en annorlunda klangbild, som dock har den fördelen – eller ursäkten – att den gifter sig mer lyckligt med uppsättningen än vad de båda titelfigurerna gör. :||

GLUCK: ORFEUS OCH EURYDIKE

Premiär 12 juli 2024, besökt föreställning 18 juli 2024.

Dirigent: Fredrik Burstedt

Regi: Niklas Hjulström

Scenografi och kostym: Fridjon Rafnsson

Ljus: Jimmy Svensson

Solister: Pers Anna Larsson, Maja Frydén, Göran Eliasson.

www.konsertladan.com

LA GAZZETTA

LÄCKÖ SLOTTSONERA • RECENSENT: SÖREN TRANBERG • FOTO: DANIEL STRANDROTH

*Läckö slottsonera startade sin verksamhet sommaren 1997 och har sedan dess producerat 26 operauppsättningar. Verksamheten har vuxit för varje år och vad man har åstadkommit kan inte nog uppskattas. Repertoarvalet ligger nästan alltid utanför gängse allfarvägar och vi har genom åren bjudits på operarariteteter av tonsättare som Emmanuel Chabrier, Hector Berlioz, Heinrich Marschner och dessutom två svenska uruppföranden. I somras bjöds publiken på Gioachino Rossinis *La Gazzetta* (Tidningen).*

Själv har jag nästan varje sommar varit på Läckö eftersom verksamheten är något av det mest spännande och konstnärligt högtstående i det svenska sommaroperalandskapet. I somras fick *La Gazzetta* sin Sverigepremiär – en opera som Rossini komponerade mellan succéerna *Barberaren i Sevilla* och *Askungen*. *La Gazzetta*-uvertyren återanvände han i *Askungen*. Operan fick sin urpremiär i Neapel 1816 med libretto av Giuseppe Palomba efter Carlo Goldonis pjäs *Il matrimonio per concorso* (1763). Nu hade regissören Lars Bethke och designern Lehna Edwall anförtrots att sätta upp sommarens produktion. Redan 2017 svarade de för en mycket lyckad iscensättning av *En turk i Italien* (*Il turco in Italia*) på Läckö.

På ett hotell utspelar sig *La Gazzetta* där den rike affärsmannen och bufflige uppkomlingen Pomponio (Martin Hatlo) sätter in en annons i lokaltidningen "La Gazzetta". Han söker en god make till sin dotter Lisetta (Minna Tägil). Hon är naturligtvis inte alls med på noterna utan har redan en fästman in spe i hotellchefen Filippo (Richard Hamrin). Medan Alberto (Theodor Ugglå) går

igång på annonstexten. En annan pappa och hotellgäst, Anselmo (Lars Arvidson), beslutar att gifta bort sin dotter Doralice (Josefine Andersson) med rucklaren Traversen (Nils Gustén).

Under första aktens final snurrar farskarusellen än snabbare, och här känns musiken igen från *Barberaren i Sevilla*. I andra akten anordnar Filippo en maskerad för att lura i Pomponio att hotellet kommer att få besök av en högt uppsatt och betydelsefull person. I själva verket är det Filippo själv som klär ut sig. Dessförinnan har han utgett sig för att vara gift med en annan hotellgäst, La Rose (Ulrika Skarby), vilket gör Lisetta hämndgalen och det märker hennes pappa. Lite senare återförenas Lisetta och Filippo tack vare hjälp av La Rose. Pomponio utmanas av Filippo på duell och han tvingas knäböja och vill nu omedelbart checka ut. Lisetta spelar då upp en svimningsscen, assisterad av Doralice och La Rose. Filippo arrangerar till slut en maskerad där Pomponio hånas av de fyra ungdomarna. Till slut avstår Traversen från Doralices hand och de två kärleksparen får varandra medan de inbiliska fäderna blir dragna vid näsan. Och allt slutar lyckligt.

Ulrika Skarby, Nils Gustén och Theodor Ugglå

Richard Hamrin och Martin Hatlo

I Lars Bethkes version befinner vi oss i nutid där tv-kanalerna har gått i konkurs och internetsajter som match.com, Ligga och Tinder har havererat, så därför annonserar Pomponio i lokaltidningen.

Bethke är en mycket god personinstruktör och han har en utpräglad fingertoppskänsla för den komiska tajmningen som finns i verket. Han borde nu få chansen att regissera en uppsättning på någon av våra större operascener. Samarbetet med Lehna Edwall är både tajt och sömlöst. Hennes färggranna kostymer bidrar också till att det hela förhöjs än mer.

Den vokala nivån höll allra högsta klass. Ny för mig var den norske basbarytonen Martin Hatlo som Pomponio, med klara drag av Donald Trump. Samma stora ego och uppblåsthet. Klart lysande var koloratursopranen Minna Tägil som Lisetta, som serverade sina fioriturer med stor briljans. Hon var också riktigt obetalbar sceniskt i en komisk shoppingsscen i första akten. Josefina Anderssons Doralice hade lånat drag av den amerikanska skådespelaren och sångaren Cher. Medan Nils Gusténs Traversen på kornet liknade modeskaparen Karl Lagerfeld och Ulrika Skarbys La Rose den brittiska modejournalisten och Vogue-redaktören Anna Wintour.

Vem Theodor Ugglå (Alberto) i vit smoking skulle föreställa grubblade jag förgäves på. Johnny Bode, kanske? Ugglå äger en fin lyrisk tenor som passar alldeles perfekt för Rossinisång och han har dessutom en komisk ådra som han fick utlopp för här.

Musikaliskt ansvarig var som vanligt Läckö slottsooperans konstnärlige chef, **Simon Kim Phipps**, som ur sina musiker fick fram ett orkesterspel med stor precision, elegans och känsla för idiomet. Det var en bejublad operapremiär!

Catarina Gnospelius – som här svarade för den fina svenska översättningen – slutade efter sommarens produktion för att bli ny vd och konstnärlig ledare för Vadstena-Akademien. Hon har betytt mycket för utvecklingen på Läckö, allt sedan hon blev verksamhetsledare 2008.

Nu tar hennes högra hand **Frida Engström** över verksamheten. Sopranen Engström har tidigare framträtt i några huvudroller på Läckö, men har efter hand blivit än mer involverad i den dagliga verksamheten. Vad kommer hon att bjuda på nästa sommar? Det ryktas om en Offenbachoperett ... :||

ROSSINI: LA GAZZETTA

Premiär 12 juli 2024.

Dirigent: Simon Kim Phipps

Regi: Lars Bethke

Designer: Lehna Edwall

Mask och peruk: Theresia Frisk

Ljusdesign: Christian Dahlqvist

Svensk text: Catarina Gnospelius

Solister: Martin Hatlo, Minna Tägil, Richard Hamrin, Josefina Andersson, Theodor Ugglå, Lars Arvidson, Ulrika Skarby, Nils Gustén, m.fl.

www.lackoslott.se

Minna Tägil

Josefine Andersson

Theodor Uggle och Richard Hamrin

Lovisa Wahlund Ferm och Laura del Sol Oróstica

FOTOGRAFEN

- VADSTENA-AKADEMIEN, GAMLA TEATERN

- RECENSENT: HANNA HÖGLUND

- FOTO: MARKUS GÅRDER/VADSTENA-AKADEMIEN

En parad av kvinnliga pionjärer ur det svenska 1800-talet besöker fotografen Emma Schensons studio vid Fyrisån i Uppsala. Ur skuggor och dagar kliver de fram i ljuset – författaren Frida Stéenhoff, matematikern Louise Petrén, juridikdoktorn Elsa Eschelsson, läkaren Karolina Widerström och kartgravören Olga Herlin. Alla med prefixet ”den första kvinnan som ...”.

Anna Einarssons och Magnus Florins *Fotografen*, den 60-årsjubilerande Vadstena-Akademiens storsatsning för säsongen, är ett slags *Jösses flickor* för en nutida operapublik. Ännu en i den mäktiga vågen av historiska, ibland fiktiva kvinnliga biografier på svenska teater- och operascener de senaste åren: teatersuccén *Bang, Ortrud Mann* i Malmö, Camilla Blomqvists *Handbok för busmödrar*, Andrea Tarrodis och Helena Röhrs opera *Det långa seklet*.

I Vadstena Gamla teaters stämningfulla scenrum från tidigt 1800-tal kommer man sångarna och musikerna nära. Patrik Sörling gör comeback som regissör i Vadstena efter *Strändernas svall* (2001) och skapar sceniska nära-dans-ögonblick med enkla medel som ett höjt lillfinger och distanseringseffekter, där slagverkare och scenarbetare är på scen och den sparsmakade scenografin har Drottningholmskänsla.

Magnus Florins libretto håller distansen till kvinnorna själva. Alla inspirerade av verkliga förlagor. En efter en passerar de revy, men utan att vi får lära känna dem på djupet. Jag saknar ett kvinnoporträtt som når bortom det tablåartade, redovisande. Var och en avslutar sina fifteen minutes of fame med dödsår och begravningsplats – påfallande ofta i Solna. Alla utom den anonyma tvätterskan, som är uppsättningens arbetarundantag i en värld av borgerliga kvinnor med ambitioner.

Lotta Bagge

Lotta Bagge

Karin Blom

Emmi Kauppinen

Å andra sidan är Florin expert på att bygga upp en stramt strukturerad berättelse med känsla av rit. Här hittar man klassiska Florin-ismer som uppräknandet av föremål, kroppsdelar, kemikalier. Mörkrummet, som benämns ”det mörka rummet”, får existentiella konnotationer. När kvinnorna kräver mer utrymme, fler rättigheter och till och med erkännandet av lesbiska relationer, drabbas den stackars Herman, Emmas fotografassistent barytonen **Viktor Rydén**, av samma manliga rädsla för kaos och oordning som känns igen från tidigare Florin-operor som *Trädgården* och *Syskonen i Mantua*. Herman får bära mycket i den här operan. Men Rydén gör det med den äran och en påfallande vacker stämma.

Det låter över huvud taget mycket bra om *Fotografens* unga sångare och orkester under ledning av dirigenten **Marie Rosenmir**. **Lovisa Wahlund Ferm** gör huvudrollen Emma till en hårt hållen karriärkvinna med konstnärsdrömmar och små subtila manér. **Lotta Bagge** gör dubbelrollen som tvätterska och feministisk författare med scenisk agens och blodfull mezzo. Sopranen **Karin Blom** drar ner operans största skratt som larger-than-life-läkaren Karolina som flörtar med både kvinnor och män. Och **Emmi Kauppinens** högdramatiska jurist Elsa är operans mest tragiska figur – en akademiker som stoppas på grund av sitt kön och drivs till självmord.

Det kräver sin orädda sångare att som tidiga musik-sopranen **Laura del Sol Oróstica** komma in med ett brak i operans sista tio minuter och leverera galna höjdtoner och nutidshysteriska utbrott à la kulning. Det är hennes rollfigur Robin som till slut sätter ljuset på fotografen Emma själv och konstaterar att det trots allt är bättre nu för kvinnorna, det spelas ju till och med en opera om dem i Vadstena!

I Orósticas koloraturer hittar den som söker en nyckel in i kompositören Anna Einarssons mångfacetterade musikerskap. Här anas rötterna i jazzsång och experimentell sångforskning

Viktor Rydén

och ett lekfullt handlag med ljud och ord som skapar luft och rymd kring orkesterns få men väl valda instrument – blås, slagverk, harpa, stråkar och **Irina Serotyuks** accordeon som temperamentsfull krydda. Det ströslas med utmanande dissonanser men också några samtida musikklytschor som den skälvande inledningens svirrande ljusa toner.

Kanske hade man också kunnat skippa en och annan glissando-effekt. Men Einarssons intrikata, kontrapunktiska väv, där enskilda instrument fångar upp sångarnas röster i laddade ögonblick och suger in dem i en gemensam klang där man inte längre kan urskilja sångare och instrumentalist från varandra, gör att man ständigt har öronen på skaft. Det är en spännande plats för en lyssnare att vara på. :||

EINARSSON: FOTOGRAFEN

Urpremiär 26 juli 2024.

Libretto: Magnus Florin

Dirigent: Marie Rosenmir

Regi: Patrik Sörting

Scenografi, mask och peruk: Linda Gonçalves

Ljusdesign: Kajsa-Sara Hogenlid

Solister: Lovisa Wahlund Ferm, Viktor Rydén, Lotta Bagge, Karin Blom, Emmi Kauppinen, Laura del Sol Oróstica.

www.vadstena-akademien.org

NORMA

OPERA PÅ SKÄRET • RECENSENT: HANS L BEECK • FOTO: ANDREAS HYLTHÉN

Förväntansfullt gav vi oss till tåls i det mäktiga och långsmala gamla virkesmagasinet, som rymmer bortemot 800 platser. Den utsålda föreställningen kom i gång en halvtimme efter utsatt tid sedan vi ombetts vänta på det försenade Operatåget från Stockholm med 120 besökare.

Bergslagens sommaropera på Skäret är känd för sin fina akustik. I tjugo års tid har man framgångsrikt spelat verk av Puccini, Rossini, Donizetti, Leoncavallo, Mozart och Wagner samt flera verk av Verdi. I år är det första gången man satt upp ett verk av Vincenzo Bellini.

Valet föll på *Norma*, som hade urpremiär på La Scala i Milano annandag jul 1831. Det var sångarstjärnan Giuditta Pasta som bett vännen Bellini att skriva detta verk för henne. *Norma* hann spelas både i Göteborg och Malmö innan hon nådde Stockholmsoperan tio år efter urpremiären.

Titelrollen kräver betydande sångteknisk virtuositet. *Norma* är översteprästinna, mor, övergiven älskarinna och hämndgirig

rival. Rollen är både lyrisk och dramatisk och måste kunna ge uttryck för starka och motstridiga känslor, kärlek, hat, tvekan och försoning. Gångna tiders stora sopraner har försett rollen med en mytomspunnen strålgång, Jenny Lind, Maria Callas, Leyla Gencer, Joan Sutherland och Montserrat Caballé för att nämna några. Även Polliones tenorparti är mycket krävande, inte minst hans scen i första akten.

Nu i somras gavs tolv föreställningar som delas av två sångarlag med premiärer dagarna efter varandra. Solisterna på Skäret brukar väljas ut efter auditions som arrangeras under hösten året innan. Inför *Norma* hade man enligt Skärets hemsida bortemot 600 sökande till de sex solistrollerna fördelade på de båda lagen. För de mindre rollerna brukar man ibland välja svenska sångare.

Alina Tkachuk

Norma är ett triangeldrama som utspelas i Gallien under den romerska erövringen för ett par tusen år sedan. Den romerske prokonsuln Pollione (tenor) säger till sin förtrogne Flavio (också tenor) att han tröttnat på druidernas översteprästinna Norma (sopran), som han hemligen har två små barn med. Pollione älskar nu i stället prästinnan Adalgisa (mezzosopran), väninna till Norma, ett förhållande som Norma är ovetande om.

Basen Oroveso, som är Normas pappa, leder druidernas kamp mot ockupationsmakten. Men ännu har man inte uppmanat dem att ta till vapen mot inkräktarna. Druiderna utför sina vanliga heliga riter. Norma åkallar den kyska mångudinnan i den nästan femton minuter långa scenen med arian "Casta diva" med dess koloraturer och avancerade löpningar i det högre registret. Hon ber om fred för sitt folk. Pollione vill övertala Adalgisa att fly till Rom med honom. Hon är tveksam.

Adalgisa bekänner för Norma att hon älskar Pollione och han henne. Norma blir rasande och hotar att döda de båda barnen som hämnd på Pollione. Men hon kan inte förmå sig till detta. (I förlagan till operan, Alexandre Soumets tragedi *Norma, ou l'infanticide*, dödar hon dock barnen liksom Medea gör i Euripides tragedi för att hämnas på den otrogne Jason. Men *Normas*

librettist, den flitige Felice Romani, vägrade låta barnen dö för moderns hand.)

De två prästinnorna betygar varandra sin vänskap och sitt hat mot den svekfulle Pollione. Rasande sammankallar Norma druiderna och säger att det nu är dags att ta till vapen och utrota romarna. Kören svarar i krigiska toner (Guerra! Guerra! – Krig! Krig!) och kräver offer. Pollione infångas och förs i bojor till Norma. Men hon inser att hon svikit sitt kall som prästinna och sitt folk. Hon lämnar sina barn i sin pappas vård. Machotypen Pollione ångrar sig till slut och inser Normas ädelmod och sitt eget svek. Tillsammans bestiger de det heliga bälet.

Under uvertyren på Skäret kom ett ungt par in på scenen med ett litet barn på flykt undan förföljande romerska legosoldater. De dödar pappan inför öppen ridå, våldtar och mördar mamman och knivhugger barnet. Detta är regissörens tillägg till storyn. Det var väl för att få oss att associera till vår tids ondska och vad som sker i krigsdrabbade länder just nu.

Scenografin utgjordes av några torra avlödade träd i bakgrunden och i mitten en stor krigsskadad ek. Detta träd är, liksom misteln, helig för druiderna. Här såg det heliga trädet ut som en stor för-

Nutthaporn Thammathi och Andrea Niño

torkad mexikansk kaktus. På trädet fanns en balkong från vilken det också kunde sjungas. Scenbilden med månskärnan i fonden skulle föreställa druidernas heliga skog. Förvånande att en så pass erfaren scenograf som **Sven Östberg** inte kunde få till en mindre murrig offerlund och scenbild.

Kostymdesignen var påhittig. Gallerna hade enkla slitna, smutsiga och trasiga kläder i olika färger, medan de båda prästinnorna bar klänningar i olika vita nyanser. De romerska soldaterna bar mer påkostade militära uniformer. Också ljusdesignen var fint avpassad för att framhäva de sceniska skeendena.

Och sjöngs gjordes det i bel canto-stil, åtminstone från kvinnornas sida, påfallande unga i sina roller. I titelrollen hörde vi den ukrainska sopranen **Alina Tkachuk**. Hon besitter en lyrisk-dramatisk välfokuserad flickaktig röst med en imponerande andningskontroll och ett fint vokalt uttryck, inte minst i första aktens bön till mångudinnan. Men jag hade velat höra mer schatteringar i hennes gestaltning av rollen. Adalgisa sjöngs av den colombianska mezzon **Andrea Niño**, som gav ett vackert uttryck åt de långa fraserna. Hon har en något varmare röst än Tkachuk men med en snarlik

klang, vilket gjorde att de i de långa duetterna lät ganska lika, men det var nog meningen. Fast hon verkade ha lite problem med höjden.

Den unge thailändaren **Nutthaporn Thammathi** gestaltade den svekfulle Pollione. Han lät oss höra en kraftfull men ganska rå röst med en tillkämpad höjd och något nasal klang men med ett snyggt mellanläge. Till apparitionen såg han ut att kunna vara pappa till Norma. Hennes pappa Oroveso sjöngs av amerikanen **Tyler Putnam**, en pregnant basbaryton. Han gjorde Sparafucile i förra årets *Rigoletto*. Också mezzon **Mathilda Bryngelsson** (Normas hembiträde) och den lyriske tenoren **Chan Young Kim** (Polliones förtrogne) lät bra i den förnämliga akustiken.

Kören var välljudande men hade fått en så amatörmässig buskisartad regi att det var svårt att ta till sig de sångliga insatserna, som ju annars spelar en central roll i denna opera. Enskilda körmedlemmar visade upp en nästan parodisk regi.

Alexander Niclasson, son till operachefen och grundaren Sten Niclasson, har regisserat flera uppsättningar på Skäret. Lite trist

Tyler Putnam

att man inte kan kosta på sig en professionell regissör. För regin var bedräglig, inte minst personregin. Sångarna slår ut, slår upp och ner med armarna. Och så rör de sig fram och tillbaka på scenen utan att man förstår varför. Och varför låter regissören sångare stå längst ut på vänster sida och längst ut på höger sida när de ska sjunga med varandra och många meters avstånd mellan sig? Det var svårt att upptäcka något ensemble- eller samspel mellan dem på scenen.

Vad en professionell regissör med bärande idéer kan åstadkomma såg vi exempel på i Folkoperans uppsättning av *Norma*. Opera på Skäret kanske skulle anordna auditions också för regissörer?

Ett glädjämne var dock orkestern under ledning av den tyske dirigenten **Michael Balke**. Där fanns sköna lyriska passager, inte minst från enskilda instrument, och fina dramatiska kontraster med lagom tempoavvängningar.

Trots de fina musikaliska och sångliga insatserna kände jag att något saknades. Det verkar som att ledningen för Opera på Skäret tror att det räcker med en populär opera, dess musik och

stjärnsångare samt en effektiv marknadsföring. Sen tycks regin inte spela någon roll. Så framfördes ju opera förr i världen. Publiken tycks ju komma ändå. Det kanske är så. :||

VINCENZO BELLINI: NORMA

Premiär 1: 27 juli, Premiär 2: 28 juli, besökt föreställning 28 juli 2024.

Dirigent: Michael Balke

Regi: Alexander Niclasson

Scenografi och kostymkoncept: Sven Östberg

Kostymdesign: Tina Carina Akkaya

Ljusdesign: Maria Ros

Kormästare: Jonatan Lönnqvist

Solister 27 juli: Sonja Šarić, Vitaly Kovalchuk, Anna Werle, Petri Lindroos, Mathilda Bryngelsson, Chan Young Kim.

Solister 28 juli: Alina Tkachuk, Nutthaporn Thammathi, Andrea Niño, Tyler Putnam, Mathilda Bryngelsson, Chan Young Kim.

www.operapaskaret.se

LUCIA DI LAMMERMOOR

SKÅNSKA OPERAN • RECENSENT: LENNART BROMANDER • FOTO: JONAS PERSSON

Under sommaren 2024 har Skånska Operan dragit runt med Gaetano Donizettis Lucia di Lammermoor bland ett antal slott och herresäten i Skåne plus en småländsk avstickare till Kalmar slott. Självt såg jag den en månad efter premiären på Palladium i Malmö, en angenäm lyxbiograf från 1920, numera funktionell konsertlokal och väl lämpad för opera i miniformat. Kören hade reducerats till tre personer och orkestern till fem (flöjt, piano, violin, viola och cello), men protagonisterna på scenen satsade fullt ut på största möjliga operaeffekt.

Kanske var det erfarenheterna från sommarens utscener som gjorde att solisterna oftare satsade mer på kraft-bel canto än lyriskt bel canto. Särskilt gäller det **Markus Pettersson** som Edgardo (fast här Edgar eftersom det sjungs på svenska). Han har en potent tenor som säkert också har lyriska sidor. Dem hade jag gärna hört mer av. Hans dramatiska utspel var i varje fall starkt liksom hos hela ensemblen; brölloppscenen med den geniala sextetten blev som sig bör en dramatisk kulmen. Regissören **Ola Hörling** har varit lyhörd med personregin, även om han arbetat med konventionella metoder; här finns inga undertexter eller psykologiska subtiliteter. Skurkaktigheten hos Lucias bror blir övertydlig men ändå övertygande i **Helgi Reynissons** uttolkning, och **Øystein Skre** har tillräcklig basresonans för den hale prelaten Raymonds parti.

Men en föreställning av Lucia står och faller med den sopran som gestaltar titelrollen, och **Linnéa Sjösvärd** gör en mer än aktningsvärd insats. Hennes höjdtoner sitter fint liksom vansinnesduetten med den obligata flöjten, och även om det finns mer av kraft och drama i rösten än lyrisk elegans har hon ett fast grepp om detta ikoniska sopranparti.

Om de vokala insatserna är respektabla har jag större problem med "orkestern". Inget ont om musikerna i sig, men arrangementet för flöjt- och pianokvintett är alltför platt. Just genom att

partituret följs så nära som möjligt blir uttrycket paradoxalt nog förvanskat. Alltför mycket blir till banal bostonvals, oavsett om det är tretakt eller inte.

Malmö Opera sände härom året ut en annan Donizettiopera på regionturné, *Lucrezia Borgia*, och då med en mycket udda trio som "orkester", ackordeon, klarinett och violin. Daniel Fjellström hade gjort ett fyndigt arrangemang, som visserligen säkert skulle ha fått Donizetti att höja på ögonbrynen men som passade vad som hände på scenen förvånansvärt bra. Skånska Operans *Lucia* hade förtjänat en sådan mer kreativ lösning av den instrumentala problematiken. :||

DONIZETTI: LUCIA DI LAMMERMOOR

Premiär 6 juli på Bäckaskogs slott, besökt föreställning på Palladium i Malmö 4 augusti 2024.

Regi: Ola Hörling

Scenografi: Rigmor Grönwall

Kostym: Fredrika Lilius

Ljusdesign: Ludvig Uppman

Musikaliskt ansvarig och instudering: Maria Ingemarsson Berg

Solister: Linnéa Sjösvärd, Markus Pettersson, Helgi Reynisson, Øystein Skre, Elisabeth Leyser, Nicklas Bjärnhall Prytz, Mattias Gunnari.

www.skanskaoperan.se

Linnéa Sjösvärd och Helgi Reynisson

Stephen Milling

DON CARLOS

DET KONGELIGE TEATER, KÖPENHAMN • RECENSENT: LENNART BROMANDER • FOTO: MIKLOS SZABO

I den förra uppsättningen på Det Kongelige av Giuseppe Verdis Don Carlos 2007 i regi av Kasper Holten frammanades en modern diktatur, präglad av militärt överväld, tvång och rädsla. När nu Det Kongelige (i samarbete med Oslo och Helsingfors) i regi av den italienske stjärnregissören Davide Livermore presenterar en ny Don Carlos gäller samma vinkling, möjligen med ännu litet tydligare anspelningar på Mussolinis Italien och Francos Spanien.

Den som minns Knut Hendriksens och Lars-Åke Thessmans uppsättning av *Aida* på Kungliga Operan på nittiotalet känner också igen sig; även här kör fascistiska potentater bil på scenen. Men scenografin är annorlunda både i jämförelse med Holten och Hendriksen. Fonden domineras av en snygg high tech-kavalkad av filmklipp och konstverk, och då inte bara av spansk och italiensk renässanskonst. Vid Karl V:s spöklika framträdande i slutscenen framtonar Tizians berömda porträtt av honom bakom den gamle kungens rygg men bleknar strax bort och ersätts av Picassos Guernica. Det förekommer fler pekpinningar och övertydligheter av samma slag, men på det stora hela skapas en verksam spänning mellan då- och nutid.

Av de många *Don Carlos*-versioner som finns har Livermore valt den italienska från 1884, d.v.s. helt utan den inledande Fontainebleau-akten. Det är begripligt, eftersom det då skapas

en rummets och tidens enhet, och dessutom är *Don Carlos* utan inledningsakten ändå en lång och musikaliskt överväldigande rik opera. Men det är ändå problematiskt. Fontainebleau-akten är så grundläggande både för att förstå Carlos och Elisabeths förhållande liksom den politiska bakgrunden. Dessutom gör Verdi senare flera ledmotiviska reminiscenser från Fontainebleau-akten, som blir omöjliga att uppfatta i denna fyraktsversion. Den akten är så musikdramatiskt enastående stark att man inte gärna vill vara utan den.

Den nya *Don Carlos*-uppsättningen har sin främsta styrka i en solistensemble som genomgående håller världsklass. Den är helt internationell och i de sex tyngsta rollerna framträder sångare från Danmark, USA, Sydkorea, Italien, Sverige och Azerbajdzjan, medan dirigenten **Jordan de Souza** är från Kanada men verkar i Tyskland.

Stephen Milling debuterade som Filip redan vid en repris av en gammal Göran Järvefelt-uppsättning, och han var en kusligt dominant diktator också i Kasper Holtens uppsättning 2007. Milling har inte mattats på de sjutton år som gått. Hans auktoritet bara genom att visa sig och sedan upphäva sin voluminösa stämma är så stark att den nästan går att ta på. Det är däremot en regimiss att låta honom göra ett stumt framträdande i första scenen, där han inte har något att göra. Det förtar effekten av hans plötsliga uppdykande som en skrämmande gestalt efter Elisabeths och

Carlos möte, när han frågar om varför drottningen är ensam (Carlos har ju hunnit undan). Den hovdam som diskret lämnat Elisabeth och Carlos i fred är Elisabeths enda vän från hennes barndom i Frankrike, som Filip nu förvisar ur landet och Elisabeths närhet. Elisabeths farväl till henne är inte något av de kända "numren" från *Don Carlos* men är hjärtskärande vackert.

Gisela Stille skapar här ett ögonblick av innerlig skönhet. Stille har under senare år erövrat den ena efter den andra av Verdis stora kvinnoroller. Hennes Elisabeth har den vokala resning som krävs också för att bemästra spännvidden i den stora scenen i slutakten.

Som motspelare i den olyckliga kärlekshistorien har hon den amerikanske tenoren **Matthew White**, som har en potent och spänstig men något metallisk stämma i kontrast till den rent balsamiska skönheten i **Gihoon Kims** baryton. Kim vann den prestigefyllda tävlingen Cardiff Singer of the World 2021, och det är lätt att förstå varför. Som Posa uppvisar han en totalt egaliserad röst med sällsynt vackert legato och en solid kärna. Även som Eboli har man hittat en ung sångare som säkert står i början av en stor karriär. **Aytay Shikhalizada** från Azerbajdzjan är helt magnifik i "O don fatale". Hennes mezzo är en ren urkraft, samtidigt som hon har de koloraturkvaliteter som krävs i slöjarian.

I den korta men synnerligen viktiga rollen som Storinkvisitor har man kallat in en erfaren bas som **Roberto Scandiuzzi**. Jag såg honom som Filip redan för tjugofem år sedan, men basar kan ju hålla stämman fräsch i många decennier. Storinkvisitors maktkamp med Filip blir en av föreställningens många vokala höjdpunkter.

Det Kongeliges uppsättningar av italienska operor brukar anförtros Paolo Carignani, men *Don Carlos* leds kompetent av Dortmundoperans kommande GMD Jordan de Souza. Fast litet saknar jag den underbara plasticitet i fraseringen som Carignani är specialist på. :||

VERDI: DON CARLOS

Premiär 8 september 2024.

Dirigent: Jordan de Souza

Regi: Davide Livermore

Scenografi: Giò Forma

Kostymdesign: Mariana Fracasso

Ljusdesign: Antonio Castro

Kormästare: Steven Moore

Videodesign: D Wok

Solister: Matthew White, Stephen Milling, Gihoon Kim, Roberto Scandiuzzi, Gisela Stille, Aytay Shikhalizada, m.fl.

www.kglteater.dk

Don Carlos spelas t.o.m. 19 oktober 2024.

Matthew White och Gihoon Kim

Gisela Stille och Aytay Shikhalizada

Gisela Stille och Matthew White

Elza van den Heever och Eve-Maud Hubeaux

VESTALEN

OPÉRA BASTILLE, PARIS • RECENSENT: ERIK GRAUNE • FOTO: GUERGANA DAMIANOVA

Om man hade hoppats på att den Spontiniboom som kom för ett par år sedan – då vi kunde se tre av Gaspare Spontinis operor på scener i Erfurt, Wien, Florens och Stockholm – skulle kulminera med hans 250-årsjubileum i år blir man lite besviken. Jag kan endast notera två uppföranden av Spontini och då av hans mest kända mästerverk Vestalen. På den franska nationalscenen i Paris, där operan uruppfördes 1807, har man dock tagit sitt ansvar och presenterade i juni och juli en stor påkostad uppsättning av Vestalen.

Handlingen i korthet (se också OPERA nr 1/2020): Vid festligheterna med anledning av fältherren Licinius hemkomst efter ett segerrikt krig blir vestalen Julia utvald att utföra hyllningsceremonierna till hans ära. Därtill att påföljande natt vakta gudinnan Vestas heliga eld. När hon har ett nattligt kärleksmöte med Licinius, som är hennes forne älskare, slocknar Vestas heliga eld, vilket leder till att hon döms till att bli levande begravd.

Det är en grym och illusionslös tragedi som regissören **Lydia Steier** iscensätter på Bastiljoperan. Här finns ingen plats för den upphöjda marmorsvala klassicism som Spontinioperan hade som estetisk och ideologisk mylla. Här är det snarare som om dramat utspelas i skuggan av den stora mekanismen, det namn som Jan Kott myntade för att beskriva Shakespeares pessimistiska världssyn. Här finns ingen gudomlig nåd eller försoning. Vestakulten är ett villigt instrument i pakt med en brutal förtryckarstat ledd av översteprästen Pontifex Maximus.

Scenografi och kostym, av **Étienne Pluss** respektive **Katharina Schlipf**, som rör sig mellan romersk antik, Spontinis samtida empirestil och nutid, är verkningsfull. Den är brutal men samtidigt enhetlig och, ja, mycket snygg med tydliga men inte övertydliga tidsmarkörer. Se bara vestalernas huvudbonader med förebilder i tv-serien *The Handmaid's Tail* efter Margaret Atwoods roman eller när Julia krönts med en enorm gyllengul margaretafläta, snarlik den som hennes namne Julia Tymosjenko brukade bära.

I Paris är **Elza van den Heever** en förtryckt och totalmobbad vestal, framför allt av den sadistiska övervestalen. Den högsända intensiteten i Spontinis oändliga sånglinjer har en uttryckskraft vars motsvarighet vi först finner i den sena 1800-talsoperan. Elza van den Heever har täckning för hela känslspektrat i detta veritabla röstmördarparti. Från Wienuppsättningen av *Vestalen* kommer även den amerikanske tenoren **Michael Spyres**, en sann

gåva till fransk 1800-talsopera. Han har fördjupat sin tolkning och sin känsla för sångstilen i den tidiga franska 1800-talsoperan och står för de vokala höjdpunkterna.

Eve-Maud Hubeaux gestaltar övervestalen som här i Paris har en egen självständig utveckling, från lismande instrument för den romerska förtryckarmakten till insikt och hopplös protest. **Jean Teitgen** gör en imponerande men röstmässigt blek Pontifex Maximus. Underofficeren Cinna, utmärkt sjungen av **Julien Behr**, stiger till överbefälhavare efter den avsatte vännen Licinius. I slutet ser vi övervestalen tillsammans med Julia och Licinius hänga i licksäckar på Roms stadsmur.

Bertrand de Billy håller samman kommandot över orkestern, som aldrig förlorar i intensitet när han manar på Spontinis obevkliga aldrig slappande orkestermotor. Vilket inte utesluter ett utsökt instrumentalt detaljarbete. Det är en brutal men i bästa mening dagsaktuell uppsättning man upplever på Bastiljoperan, som ska ha all heder av sitt mörka men magnifika Spontinifrande. 🎭

SPONTINI: VESTALEN

Premiär 15 juni, besökta föreställningar 23 och 26 juni 2024.

Dirigent: Bertrand de Billy

Regi: Lydia Steier

Scenografi: Étienne Pluss

Kostymdesigner: Katharina Schlipf

Ljusdesigner: Valerio Tiberi

Dramaturg: Olaf A. Schmitt

Kormästare: Ching-Lien Wu

Solister: Elza van den Heever, Michael Spyres, Eve-Maud Hubeaux, Jean Teitgen/Nicolas Courjal, Julien Behr.

www.operadeparis.de

Tristan och Isolde

TEATRO MASSIMO, PALERMO • RECENSENT: ERIK GRAUNE • FOTO: ROSELLINA GARBO

Uppsättningen av Tristan och Isolde på Teatro Massimo i Palermo bör definitivt uppmärksammas som Wagner-historia, åtminstone för svenskt vidkommande. Verket som inte har spelats på Teatro Massimo på fyrtio år, var nämligen Nina Stemmes sista sceniska framträdande som Isolde.

Nina Stemme och Michael Weinius

"Att dessa två svenskar i den internationella Wagnereliten för första gången möts på scenen i detta kärleksdrama är förvånande och gör dessa Tristan-föreställningar i Palermo extra värdefulla."

Nina Stemme och Michael Weinius

Men uppsättningen förtjänar att uppmärksammas också av andra skäl. Ett regimässigt och scenografiskt förhållningssätt i vår tids Wagneruppsättningar är att på olika sätt fylla ut och förklara symboliska och abstrakta idéer, som Wagners verk ju är så fulla av. Att ge hänvisningar i text och musik som ligger utanför uppsättningens här och nu och konkreta sceniska gestaltning bjuder in till fantasifulla regi- och scenografiska idéer kring komplexiteten i Wagners verk. Kanske är det den mest vanvördiga – och sådana finns det ju många av – som skådats i Wagners historia om *Tristan och Isolde* och kärleksdrycken.

Regissören **Daniele Menghini** och scenografen **Daide Signorini** har försett sig rikligt ur den förräds-kammare av mer eller mindre innovativa idéer och stilgrepp som de senaste decenniernas sceniska Wagnertolkningar samlat på sig. Här finns *Verfremdung*, metaopera, ironiskt och parodiskt ifrågasättande av verkets bärande centrala idéer, postdramatisk dekonstruktion av handlingen samt införande av stumma gestalter som berättar parallella historier med mera.

Första akten är en metateatralt utformad Tristanrepetition. Långt in på den helt avskalade scenen hörs någon som på ett ostämt piano trevande klinkar Tristanmotiv. Scenarbetare sopar scengolvet, som domineras av ett stort skrangligt bord och hopfällbara trästolar och en dricksvattenbehållare av plast. Scenografen, som kan sägas tillhöra den trashestetik som frodas i vår tids Wagneruppsättningar, består av olika växlande träformationer. En av scenarbetarna går fram och öppnar vattenbehållaren, kissar i den för att sedan ställa

tillbaka den. I en plastmugg ur samma behållare kommer senare i akten Isolde servera Tristan sin kärleksdryck.

Denne scenarbetare kommer sedan under föreställningen att helt naken, endast iförd jättelika förgyllda vingar som guden Amor, vara iakttagare, hjälpare i handlingen och till personerna. Sångarna dyker upp från salongen, hälsar på dirigenten, ställer sina klaverutdrag på notställen, småpratar vardagligt med varandra. Utan större åthävor slår dirigenten an förspelet. Manskören förblir hela akten igenom osynlig.

Men det är i andra aktens stora kärleksscen som Menghinis associationsflöde får allra mest spelrum. Vad som mig veterligen aldrig förekommit tidigare är regissörens sammanställning av Wagners centrala idéstoff i verket: kärleken, natten och döden med den shakespearska teatern. Iförda tunga renässansdräkter sjunger kärleksparet om sin kärlek medan det samtidigt runt omkring visas tre Shakespearedramer. Deras kärleksläger vilar på en hög av döds-kallar, vilka flyttas och pulas med av en med Hamletfiguren övertydlig koppling till operans dödstematik. Associationerna till balkongscenen i *Romeo och Julia*, som sammanfaller med Tristan och Isoldes förbannande av dagen och ljuset, faller sig naturligare. Botten vävare med äsnehuvud ur *En midsommarnattsdröm* ger kärleksduetten ytterligare shakespearsk ironi.

Vad som ändå gör att uppsättningen inte havererar i ett smörgäsbord av infall är ett superprofessionellt sångarlag. Detta är **Nina Stemmes** sista sceniska Isolde, en roll där hon länge varit den mest insiktsfulla

Nina Stemme

och intelligent övertygande uttolkaren. Vokalt är Stemme i högform och kan fortfarande ses som den främsta Isolde. Det är i sanning skönt att veta att vi konsertant kan få del av hennes Isolde i Berwaldhallen i februari nästa år.

Michael Weinius kan som få utvinna nya nyanser, betydelser ur texten och färglägga detta ur de långa monologerna med fördjupad mening och intensitet och växla mellan finspunnet belcanto och stabbiga hjältetenorala utbrott. Weinius textförståelse och djupa musikaliska insikt gör honom mycket ovanlig bland vår tids Tristanuttolkare.

Att dessa två svenskar i den internationella Wagnereliten för första gången möts på scenen i detta kärleksdrama är förvånande och gör dessa *Tristan*-föreställningar i Palermo extra värdefulla.

Teatro Massimo har satsat ordentligt med många internationella stjärnnamn i övriga roller i de båda lagen. Det finns fortfarande ingen som så totalt kan fånga ens engagemang för Markes klagomonolog som **René Pape**. **Violeta Urmana** låter sin fullödiga mezzo sväva ut i Brangänes vaksång. Och som brukligt i Italien har man två alternerande sångarlag. Andra lagets **Samuel Sakker** (Tristan) **Allison Oakes** (Isolde) och **Irene Roberts** (Brangäne) förtjänar att nämnas.

Omer Meir Wellber, Teatro Massimos chefsdirigent, låter den intensiva Tristankromatiken flöda fritt och vitalt. Här finns inga

orkestrala kommentarer eller inga orkestrala understrykningar och inget djupsinnigt uppståndande vid särskilt laddade situationer.

Är denna uppsättning ett exempel på hur en regissör, utan förankring och med tvivelaktig kunskap, går bärsärkagång över verket? Eller är det ett friskt idérikt förhållningssätt som ger nya perspektiv och frilägger dolda och oväntade dimensioner i en utnött klassiker? Själv måste jag nog tillstå att jag hade det riktigt kul, mer inspirerad än upprörd. Många skulle säkert inte hålla med mig. :||

WAGNER: TRISTAN OCH ISOLDE

Premiär 19 maj, besökta föreställningar 22 och 24 maj 2024.

Dirigent: Omer Wellber Meir

Regi: Daniele Menghini

Scenografi: Davide Signorini

Kostymdesign: Nika Campisi

Ljuddesign: Gianni Bertoli

Dramaturgi: Davide Carnevali

Kormästare: Salvatore Punturo

Solister: Michael Weinius/Samuel Sakker, Nina Stemme/Allison Oakes, René Pape/Maxim Kuzmin-Karavaev, Violeta Urmana/Irene Roberts, Andrei Bondarenko, Miljenko Turk, Andrea Schifauo, Arturo Espinosa.

www.teatromassimo.it

TIDSKRIFTEN OPERA

OPERA NR 5 UTKOMMER DEN 25 NOVEMBER

1

2

3

- ◆ I novembernumret recenserar vi urpremiären på Peter Nordahls opera Herr Arnes penningar på Folkoperan i Stockholm. Likaså Sverigepremiären i Malmö på Verdis Giovanna d'Arco. Även Rossinibuffan Italienskan i Alger som spelas på den femtioårsjubilerande Norrlandsoperan i Umeå.
- ◆ Det blir också en Köpenhamnsrapport om den nordiska premiären av den tyske tonsättaren Manfred Trojahns opera Orest, vidare Figaros bröllop och Den Jyske Operas gästspel med Madama Butterfly.
- ◆ Vi intervjuar den nyutnämnde operachefen på Kungliga Operan Tobias Theorell. Vilken målsättning har han för nationalscenen?
- ◆ Vi uppmärksammar även den flitiga tyska musikforskaren Eva Rieger, som just har utkommit med boken *Meine alte, treue Liebe*, som belyser Richard och Minna Wagners (född Planer, kompositörens första hustru) mycket omfattande brevväxling.

1. Peter Nordahl. 2. Ania Jeruc i Giovanna d'Arco. Foto: Christoffer Lomfors.
3. Tobias Theorell. Foto: Mats Bäcker.

Foto: Lucerne Festival.

WOLFGANG RIHM

1952–2024

† Den tyske tonsättaren **Wolfgang Rihm** var född i Karlsruhe, en stad som han blev trogen hela livet, även om han också tidvis bott och varit verksam i Berlin. Rihm var en ytterst produktiv tonsättare, rikt representerad inom de flesta genrer, och hans verklista upptar mer än femhundra verk. Bland äldre samtida tonsättare tog han främst intryck av Hans Werner Henze, Karl-Heinz Stockhausen och Luigi Nono.

Som operatonsättare fick han ett stort genombrott med kammaroperan *Jakob Lenz*, som efter uruppförandet i Hamburg 1979 hittills satts upp inte mindre än trettiofyra gånger runt om i operavärlden, i Köpenhamn redan 1982 men ännu inte i Sverige. I *Jakob Lenz*, som bygger på Georg Büchners kända novell om en ung man med tilltagande sinnessjukdom, skapar Rihm med gastkramande precision vad han själv kallade en "tillståndsskildring av en förfallsprocess".

I *Hamletmaschine* efter Heiner Müller och *Oedipus*, båda uruppförda 1987, använder Rihm på ett mycket egensinnigt men samtidigt konstruktivt och idérikt vis två av världsdramatikens centralgestalter till att skapa en eggande ny form av musikteater.

Nyskapande och inte lik något annat är också *Die Eroberung von Mexico* från 1992, som bygger på ett fragment av Antonin Artaud. Där står Montezuma, som sjungs av en sopran, för den kvinnliga principen i världen och Cortez för den manliga. I Peter Mussbachs originaluppsättning från Hamburg formades könskonflikten med hjälp av geometri och färger, medan verket i andra uppsättningar (bl.a. Salzburg 2015) lockat till helt andra tolkningar.

Och det gäller Rihms flesta musikedramatiska verk, att de trots tung teoretisk och historisk ballast är öppna och kan ge uppslag till mycket olikartade sceniska tolkningar.

Dionysos, som uruppfördes vid Salzburgfestspelen 2010 (med bl.a. Elin Rombo i en viktig roll), har Rihm sammanställt librettot av olika Nietzschecitat. På randen till sitt mentala sammanbrott kallade sig filosofen själv för Dionysos i brev till Cosima Wagner. I detta fascinerande och minst sagt originella stycke musikteater ges ett oerhört suggestivt porträtt av Nietzsche på gränsen till sammanbrott. *Dionysos* är paradoxalt nog också en rolig opera, och Rihm yttrade i anslutning till den att "jag tror att musikteater behöver mer av Trollflöjten, mer av strunt (Machwerk) som plötsligt uppdykande väktare, dimma, en orm, tre damer. Det är opera."

Rihm skrev också ett par ofta framförda monodramer för sopran och orkester, *Das Gehege*, efter Botho Strauss 2006 och *Proserpina* efter Goethe 2015.

Rihms så rika produktion också inom andra genrer ska vi inte gå in på här, men ett fint exempel på hans instrumentalmusik är violin-konserten *Gesungene Zeit* för Anne-Sophie Mutter.

Rihm var utsedd att under säsongen 2024/25 vara *composer in residence* hos Berlinerfilharmonikerna. En svår cancersjukdom satte stopp för detta. Wolfgang Rihm avled i sitt hem i Karlsruhe den 27 juli sjuttiofyra år gammal. 🎻 Lennart Bromander

MARTTI WALLÉN

1948–2024

† Den finländske basen **Martti Wallén** har avlidit 75 år gammal. Han var född i Helsingfors och avlade kantorsexamen vid Ortodoxa prästseminariet i Kuopio 1968. Han var därefter ortodox kantor i Helsingfors fram till 1972. Han studerade för Pekka Salomaa vid Sibelius-Akademien 1970–75. Vidare sångstudier i Rom för Luigi Ricci och Achille Braschi.

Operadebuten ägde rum som Colline i *La bohème* vid Finlands Nationalopera 1973. På Kungliga Operan debuterade han två år senare som Sparafucile i *Rigoletto*. Och därefter var han ensemblemedlem här under 25 år, förutom några säsonger i början på 80-talet då han var engagerad i Gelsenkirchen.

Martti Walléns repertoar omfattar de flesta av de stora basrollerna. En del av dem gjorde han aldrig i Stockholm. Paradrollen framför andra var hans gestaltning av baron Ochs i Folke Abenius populära iscensättning av *Rosenkavaljeren*. Andra viktiga roller var Sarastro i *Trollflöjten*, Leporello och Kommendören i *Don Giovanni*, Don Alfonso i *Così fan tutte* och Dr Bartolo i *Figaros bröllop*. Bland Verdirollerna måste Filip II i *Don Carlos*, Walter i *Luisa Miller* och Banco i *Macbeth* framhållas. I rysk repertoar Pimen och Varlaam i Musorgskijs *Boris Godunov* och Gremin i *Eugen Onegin*. Tre roller i Beethovens *Fidelio*: Rocco, Pizarro och Don Fernando. Sin komiska ådra fick Wallén ge prov på som Falstaff i Otto Nicolais opera *Muntra fruarna i Windsor*.

Mest ihågkommen är ändå Wallén för sina Wagnerroller, som Daland i *Den flygande holländaren*, Lantgreven i *Tannhäuser*, Pogner i *Mästersångarna i Nürnberg*, kung Marke i *Tristan och Isolde*, Fasolt i *Rhenguldet* och Hunding i *Valkyrian*.

Martti Wallén kom också att medverka i det stora finländska operaundret, som i Erik Bergmans *Det sjungande trädet*, Joonas

Martti Wallén som baron Ochs i Rosenkavaljeren. Foto: Enar Merkel Rydberg.

Kokkonens *De sista frestelserna*, Leevi Madetojas *Österbottningarna* (som gavs på gästspel i Stockholm), Aulis Sallinenns *Ryttaren* och *Kullervo* samt som Muminpappan i Ilkka Kuusistos *Muminopera*.

Wallén gästspelade på Bolsjojteatern i Moskva, Estoniateatern i Tallinn, vid operahuset i Los Angeles, Antwerpen, Bryssel, Manchester och Leeds. Vid operafestivalen i Savonlinna/Nyslott framträdde han regelbundet. Han var konstnärlig ledare för Somarmusikfestivalen i Sysmä 1996–99 samt för Föreningen finn finsk musik i Stockholm 1996–2000.

Under nästan trettio år var Martti Wallén en klippa på Kungliga Operan. Periodvis kunde han uppträda i tre föreställningar i veckan, ibland till och med i tre olika verk. Ena kvällen kunde han gestalta någon imponerande allvarlig karaktär som Furst Gremin, för att nästa släppa loss sitt härliga spelhumör som Leporello eller baron Ochs.

Hans repertoar var enorm och han utstrålade ett slags säkerhet och lugn som gjorde att man som publik kunde luta sig tillbaka och bara njuta. Hans basröst var stor och mycket klangfull över hela registret. Höjden var så säker att han även kunde sjunga några basbarytonpartier. Han var en i raden av de många fina finländska basarna, och som sådan hade han nästan litet slaviskt sound i sin röst. Därför är det beklagligt att han inte fick sjunga mer rysk repertoar på Kungliga Operan. De sista åren av sitt liv var Martti Wallén bosatt på Mallorca.

Martti Walléns barn blev också operasångare. Sonen Herman har verkat som barytonsolist på Komische Oper i Berlin och de senaste 20 år som ensemblemedlem vid Oper Leipzig. Dottern, mezzosopranen Ida Wallén, har en karriär i tyska operahuset och vid festspelen i Nyslott. Tilläggas kan också att Martti Wallén var en överdängare på matlagning. :||

Ruth Hesse som Mary i *Den flygande holländaren*, Deutsche Oper, Berlin. Foto: Kranichphoto.

RUTH HESSE

1936–2024

† Den dramatiska tyska mezzosopranen **Ruth Hesse** har avlidit 87 år gammal. Hesse studerade sång först i sin hemstad Wuppertal, därefter i Hamburg och Milano. Hon gjorde sin operadebut som Orfeus i Glucks *Orfeus och Eurydike* vid Theater Lübeck 1960. Här stannade hon i två år för att sedan vara engagerad lika länge vid Staatsoper Hannover. Redan 1960 debuterade hon på Hamburg-operan och vid Wagnerfestspelen i Bayreuth, där hon kom att framträda till 1979.

Deutsche Oper i Berlin var hennes fasta punkt under hela hennes karriär från 1962 till 1995. Från sent 60-tal kom Hesse också att framträda i en mängd ledande europeiska operahus i nya roller, inte minst som Amman i *Die Frau ohne Schatten* – en roll som hon blev starkt förknippad med. Den gjorde hon första gången på Covent Garden i London 1969, sedan vid Salzburgfestspelen, i Hamburg, Buenos Aires och Wien. På Wiener Staatsoper upplevde jag henne som just Amman mot James King, Leonie Rysanek, Theo Adam och Birgit Nilsson.

I Wien var hon ständig gäst i roller som Herodias i *Salome*, Klytaimnestra i *Elektra*, Ortrud i *Lohengrin*, Magdalene i *Mästersångarna i Nürnberg*, Fricka och Waltraute i *Ringens*, Eboli i *Don Carlos*, Azucena i *Trubaduren*, Mrs Quickly i *Falstaff*, Maddalena i *Rigoletto*, Preziosilla i *Ödets makt* och Giulietta i *Hoffmanns äventyr*. Hon utsågs till Kammersängerin i Wien 1982. Hesse sjöng Brangäne mot Berit Lindholms Isolde under Karl Böhms ledning när Wiener Staatsoper gästspelade på Bolsjojteatern i Moskva 1971.

Dessvärre är Hesse relativt litet representerad på cd, men hon sjunger Fricka och Waltraute på Hans Swarowskys inspelning av *Nibelungens ring* 1968. Hon gör Magdalene på Herbert von Karajans legendariska *Mästersångar*-inspelning och Amman på en liveinspelning av *Die Frau ohne Schatten* från Wien. På dvd gör hon Mary i Václav Kašlíks studioproduktion av *Den flygande holländaren* mot Donald McIntyre och tre svenskar: Catarina Ligendza (Senta), Bengt Rundgren (Daland) och Harald Ek (Styrmannen). Hesse gör även Brangäne på dvd mot Jon Vickers och Birgit Nilsson i *Tristan och Isolde* från festspelen i Orange 1973.

Som framgång var Hesse under 60- och 70-talen en av de absolut ledande i sitt fack och bar upp den tyska repertoaren i nästan alla de största operahusen. Hon hade en mörkfärgad mezzo med explosiv höjd. Sceniskt hade hon ett starkt expressivt utspel, ibland parat med en uns mystik. Även i en så liten roll som Mary kunde hon sätta ett pregnant avtryck genom sin starka scennärvaro. :||

BENJAMIN LUXON

1937–2024

† Den brittiske barytonen **Benjamin Luxon** har avlidit 87 år gammal. Han kom från Cornwall, där han först utbildade sig till gymnastikdirektör. Därefter blev det sångutbildning vid Guildhall School of Music and Drama i London. Sångkarriären inleddes vid Benjamin Brittens English Opera Group under en turné till Sovjetunionen 1963, där Luxon gjorde Tarquinius i *The Rape of Lucretia* och Sid i *Albert Herring*.

År 1971 specialkomponerade Britten titelrollen i tv-operan *Owen Wingrave* för Benjamin Luxon. Samma år sattes operan upp på scen av English Opera Group. Året därpå debuterade Luxon på Covent Garden som Jester vid uruppförandet av Peter Maxwell Davies opera *Taverner*. Samma år ägde Glyndebournedebuten rum som Odysseus i Monteverdis *Odysseus återkomst*. Två år senare inledde sångaren ett långt samarbete med English National Opera i London, som kulminerade med titelrollen i Verdis *Falstaff* 1992.

På Metropolitan i New York debuterade Benjamin Luxon 1980 som *Eugen Onegin* – en av hans många paradorer. Den rollen gjorde han även vid sin La Scala-debut 1986. Luxon framträdde också vid Bayerische Staatsoper i München och Wiener Staatsoper. Betydande roller var Papageno i *Trollflöjten*, Greven i *Figaros bröllop*, titelrollen i *Don Giovanni*, Dr Falke i *Läderlappen* (en Covent Garden-produktion med Hermann Prey och Kiri Te Kanawa som paret Eisenstein, sänd i SVT i slutet av 1970-talet), Posa i *Don Carlos*, Wolfram i *Tannhäuser* och titelrollen i *Wozzeck*.

När Berwaldhallen var ganska ny hade Luxon en romanskonsert där och han framträdde också med Sveriges Radios Symfoniorkester. 1979 framförde Luxon William Waltons *Belsassars gästbud* i Stockholms konserthus med Kungliga Filharmonikerna under dirigenten James Loughrans ledning. Även Loughran dog i somras, 93 år gammal.

Benjamin Luxon hade en mycket omfattande konsert- och romansrepertoar. Hans spännvidd var enorm, allt från tidig till nutida musik. Han gjorde mer än hundra skivinspelningar, inte minst av brittiska tonsättare som Benjamin Britten, Percy Grainger, Gerald Finzi och Ralph Vaughan Williams. I nästan 40 år var pianisten David Willison hans ackompanjör. Tillsammans med Elisabeth Söderström framförde de i London Hugo Wolfs sångcykel *Italienisches Liederbuch*. Benjamin Luxon utsågs till Commander of the Order of the British Empire (CBE) 1986.

Kring 1990 fick Luxon hörselproblem, vilket ledde till att han blev döv på ena örat. Detta gjorde att han under slutet av 90-talet fick avsluta sin sångkarriär. Men han fortsatte att uppträda som berättare och poesiuppläsare. På ålderns höst blev Luxon amerikansk medborgare. Han avled den 25 juli i sitt hem i Massachusetts. ■■

Sören Tranberg

MARIANNE MELLNÄS

1934–2024

† Sopranen **Marianne Mellnäs** har avlidit. Hon fick sin första sångutbildning i hemstaden Göteborg. På Musikhögskolan i Stockholm studerade hon sång för Ragnar Hultén och vidare vid Musikhögskolan i Berlin. Marianne Mellnäs var en ofta anlita solist i mässor och oratorier, liksom i egna konserter.

Mellnäs var en mångsidig och storartad sångerska med såväl klassisk som nutida musik samt jazz på repertoaren. Dessutom var hon en mycket stor personlighet. Under många år var hon medlem i Radiokören, där hon ofta framträdde som solist.

Under åren 1958–76 var Marianne gift med tonsättaren Arne Mellnäs som skrev flera verk direkt för henne, bland annat *Omnia tempus habent* med text ur *Predikaren* som hon uruppförde i Visby domkyrka 1972.

Marianne Mellnäs samarbetade och uruppförde flera av organisten och tonsättaren Torsten Nilssons verk tillsammans med Oscars

motettkör i Oscarskyrkan i Stockholm. De finns dokumenterade på ett flertal inspelningar.

År 1981 spelade hon in en lp med titeln *Egensinnigt* tillsammans med organisten Björn Stoltz med musik av Bizet, Rachmaninov, Honegger, Purcell, Saint-Saëns, Debussy och Arne Mellnäs och så Isoldes "Liebestod" (i bearbetning av Björn Stoltz.)

Hon spelade också in en skiva med Visby Storband med sånger som "Heaven" och "Three Letter Word" ur Duke Ellingtons *Sacred Concerts*.

Marianne Mellnäs blev 90 år. 🎻 Mats Wänn

50
1974-2024

Italienskan i Alger

Rossinis absurda operakomedi
– i blåbärsskogen. Norrlandsoperan fyller
femtio år och firar med att sätta upp den
allra första produktionen igen.

Skanna koden
och läs mer om
föreställningen

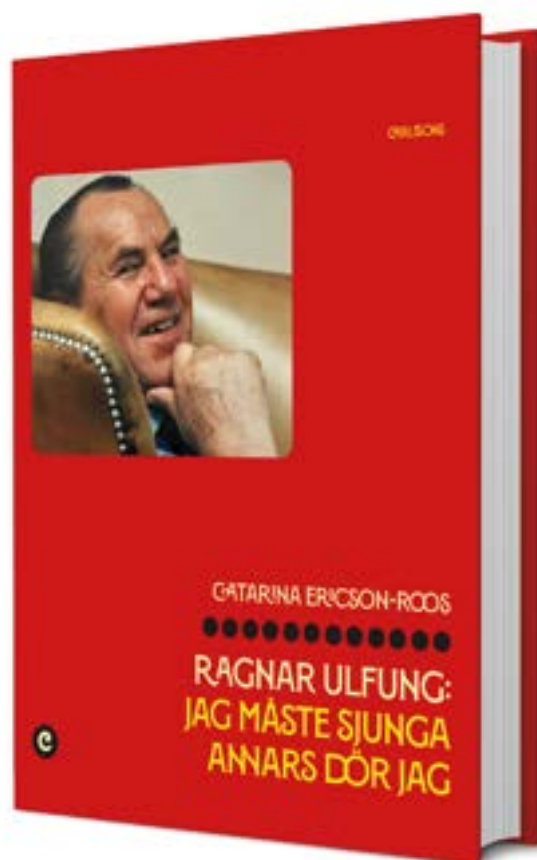

Huvudsponsorer

VK Original tryckeri YAMAHA

NO

Premiär 5 oktober
Biljetter:
norrlandsoperan.se

RAGNAR ULFUNG – JAG MÅSTE SJUNGA ANNARS DÖR JAG

Catarina Ericson-Roos
Carlsson Bokförlag [313 s.]
ISBN 978 91 8982 6151

Återigen har **Catarina Ericson-Roos** skrivit en sångarbiografi, nu över **Ragnar Ulfung**. Tidigare har hon skrivit om Dorothy Irving, Kjerstin Dellert och Erik Sædén. Författaren är pensionerad bibliotekarie med cheftjänster vid Uppsala universitetsbibliotek, Handelshögskolans bibliotek och som överbibliotekarie vid Stockholms universitetsbibliotek.

Det som fångar mig mest i boken är hennes samtal med Ragnar Ulfung när han berättar om sin uppväxt och vägen fram till operascenerna. Han föddes i en arbetarfamilj i Oslo i en barnaskara om sex. Föräldrarna var aktiva inom Frälsningsarmén, där fadern blev av med sina alkoholproblem. Det musicerades flitigt i familjen, inte minst Ragnar. Han debuterade som solist med Olavsguttene i maj 1942. Opera-debuten ägde rum i Oslo 1950 när han sjöng Sotarpojken i Benjamin Brittnens *Let's Make an Opera*. Därpå följde sångstudier under några år i Italien. Han gifte sig 1951 med Bjørg Flognfeldt, som var mannekäng. Hon gav senare upp sin karriär och blev i stället den stora stöttningen i Ragnars liv. Hon gick bort i fjol.

Ragnar Ulfung anställdes först vid Den Nationale Scene i Bergen, där han bland annat sjöng titelrollen i *Faust*. Han

upptäcktes av barytonen Gösta Kjellertz, som likt Ulfung medverkade i en uppsättning av *Tiggarstudenten* i Oslo, vilket så småningom ledde till engagemang vid Stora Teatern i Göteborg mellan 1955 och 1958. Här kom Ulfung att sjunga en mängd roller, som t.ex. titelrollen i *Fra Diavolo*, Don Ottavio i *Don Giovanni*, Cavaradossi i *Tosca* (förlagd till Mussolinifascismens tid i Italien), Don José i *Carmen*, titelrollen i *Hoffmanns äventyr* och operettroller som Simon i *Tiggarstudenten*, Alfred i *Läderlappen* och prins Sou-Chong i *Leendets land*. Göteborgspubliken och kritikerna var översvallande över hans rolltolkningar. Även om man i recensionerna kan läsa om vokal överansträngning och att Ulfung sjöng i underkant – en ofta förekommande kritik genom åren. Men framför allt var han en boren aktör. Vem formade Ragnar Ulfungs år i Göteborg om inte Stora Teaterns legendariske chefsdirigent Styrbjörn Lindedal. Vad betydde han initialt för Ulfungs utveckling? Ja, det får vi inte reda på.

Debuten på Kungliga Operan var som Canio i *Pajazzo*, följt av Gustav III i Göran Genteles legendariska iscensättning av *Maskeradbalen* – en roll som Ulfung sjöng 158 gånger i Stockholm från premiären 1958 och fram till den sista föreställningen i maj 1980. Själv intervjuade jag honom för drygt 20 år sedan om samarbetet med regissören och operachefen Göran Gentele. Här hade det varit intressant att få veta mer om deras samarbete, även med dirigenten Sixten Ehrling.

Catarina Ericson-Roos förlitar sig mycket på pressklipp och recensioner som ofta är märkta av tidens tand och inte alltid

”Han tog gärna med sig sin familj, fru och fyra barn, om det var möjligt, för han ville ha dem i sin närhet.”

är helt tillförlitliga. Sedan får Ragnar Ulfung lägga ut texten och hon är inte en person som är hemma i operans värld, vilket märks här och även i *Sædén*-boken som jag har recenserat tidigare. En operauppsättning är ett stort lagarbete där många komponenter ska passas ihop och fogas samman. Här får man ibland en känsla av att Ulfungs begåvning var helt unik, men det fanns kolleger som var minst lika bra aktörer och inte minst bättre sångare.

När Leoš Janáček's opera *Testamentet* (*Fallet Makropulos*) fick sin Sverigepremiär 1965 med Elisabeth Söderström som Emilia Marty innebar det början på en stor karriär för henne som ledde till att hon gjorde flera av tonsättarens magnifika kvinnoporträtt som *Jenůfa* och *Katja Kabanova* både i Stockholm och utomlands, och inte minst i legendariska gramfoninspelningar på Decca. Själv har jag *Testamentet* på dvd, en studioinspelning som gjordes 1967, och här kan man tala om lagarbete med karismatiska artister förutom nämnda Söderström och Ulfung, även Anders Näslund, Arne Tyrén och Olle Sivall. Här hade Ericson-Roos med fördel kunnat intervjua regissören Ann-Margret Pettersson, som då var Genteles regiassistent. Det hade varit roligt att få ett djupare perspektiv.

Det gäller även Ingmar Bergmans uppsättning av *Rucklarens väg* 1961. Här nämner författaren att verket har spelats en gång till på Operan i John Cox' regi 2007 och i Inger Åbys tv-version. Men det finns fler svenska uppsättningar: först ut var Etienne Glasers omtalade uppsättning 1969 i Göteborg och därefter två ytterligare uppsättningar, den senare på

Göteborgsoperan. Även i Malmö, Uppsala och inte minst på Norrlandsoperan, vars uppsättning gästspelade på Södra Teatern i Stockholm i början av 80-talet. Det var mitt första möte med Stravinskijs opera.

Ragnar Ulfung kom att gästspela på en mängd internationella scener. Redan 1963 rolldebuterade han med titelrollen i *Don Carlos* på Covent Garden i London. Under två somrar gjorde han Tamino i *Trollflöjten* vid festspelen i Glyndebourne. På Hamburgoperan hade han kontrakt under några säsonger under 60-talet och här tillkom roller som Erik i *Den flygande holländaren*, Steva i *Jenůfa* och Christopher vid urpremiären av Lars Johan Werles opera *Resan* (han gjorde rollen även när operan sattes upp i Stockholm). Första gången han sjöng på Metropolitan var när Hamburgoperan gästspelade med *Jenůfa* 1967. Fem år senare gjorde han Mime i *Siegfried* på Met, en av hans många fina karaktärsroller, med dirigenten Erich Leinsdorf.

Inte minst festspelsscenen Santa Fe i USA – en sommaropera i öknen – har varit mycket betydelsefull för Ulfungs utveckling både som sångare och regissör. Han tog gärna med sig sin familj, fru och fyra barn, om det var möjligt, för han ville ha dem i sin närhet.

Boken väjer inte heller för skavanker i fasaden, som att Ulfung i början av 60-talet efter föreställningar i Stockholm gärna gick och festade med kolleger och kom hem sent på nattkröken/morgontimmarna. Vid ett tillfälle när han kom hem

”En roll Catarina Ericson-Roos nagelfar är Ulfungs gestaltning av Herodes i Richard Strauss Salome som han gjorde i många uppsättningar.”

glad i hågen står hustrun i tamburen och säger: ”Nu får det här ta ett slut annars vill jag inte vara med längre.” Det var en uppmaning som han tog till sig och det blev slut med nattsuddandet.

Ett kapitel handlar om Ragnar Ulfungs chefskap på Stora Teatern i Göteborg säsongen 1977/78. Han bröt ett fyraårigt kontrakt eftersom det från politiskt håll bestämdes att det inte skulle byggas någon ny opera i Göteborg. Den var för övrigt ursprungligen tänkt att ligga i Trädgårdsföreningen.

Våren 1978 upplevde jag Ulfung som Don José i *Carmen*. Det gjorde ett mycket starkt intryck på mig. För regin svarade den operadebuterande Gun Jönsson, det blev hennes enda operauppsättning. Ulfung ville prompt ha henne och han var nöjd, men det var inte kritiken. I texten nämns också att Jönsson svarade för scenografin, men det gjorde österrikaren Wolfgang Vollhard, som också var teaterns tekniske chef.

Ulfung påstår att det mellan 1957 (hans första Don José) och 1978 inte hade hänt någonting på Stora Teatern förutom att

en toalett hade tillkommit. Ett sådant polemiskt påstående borde författaren kollat upp! För under Bernhard Sönerstedts tioåriga chefskap på 60-talet utförde han stordåd med sin ensemble. Scenisk premiär på Gösta Nystroems *Herr Arnes penningar*, Sverigepremiärer på Benjamin Brittens *En midsommarnattsdröm* (gästspel vid festspelen i Bergen), Ján Cikkers *Uppståndelsen* och Hans Werner Henzes *Den unge lorden* samt därtill andra personalkrävande operor som *Tannhäuser*, *Simson och Delila* samt Modest Musorgskijs *Hovansjtjina*. Och flera Rossinioperor som fick sina Sverigepremiärer.

Själv följde jag operadebatten under 70-talet på plats i främst Göteborgspressen och nog får man intrycket av att Ulfung var väldigt polemisk i sina inlägg. Göteborgarna ansåg han vara kulturfiendliga och inte värda något nytt operahus. Det var en annan tidsanda, inte minst politiskt. När Folke Abenius var chef för Storan satsade han rejält på opera, inte minst de stora uppsättningarna av *Aida* och *Turandot* på Scandinavium med Birgit Nilsson i huvudrollerna. Till slut och efter många turer fick Göteborg sitt magnifika operahus vid Packhuskajen och det har om något vitaliserat operakonsten i Sverige.

Ragnar Ulfung som Alfred i Läderlappen, Kungliga Operan. Foto: Enar Merkel Rydberg.

Det blev aldrig några fler chefspositioner för Ulfung, men det ryktades flera gånger om att han var tilltänkt för detta i Oslo. Nu blev det aldrig så. Hans frispråkighet låg säkert honom i fatet.

En roll Catarina Ericson-Roos nagelfar är Ulfungs gestaltning av Herodes i Richard Strauss *Salome* som han gjorde i många uppsättningar. Bristen med boken är att han får ge sin syn och hon är för underdånig. Samma sak var det med Sædén-boken då hon sätter de här artisterna på en piedestal. Ragnar Ulfung var främst en fantastisk karaktärstenor, men han var inte ensam för det fanns andra som Gerhard Stolze, Heinz Zednik och Graham Clark för att nämna några andra berömda Mime-uttolkare.

Även i den här boken är sakfelen många och erratalistan kunde bli lång, men några påpekanden är dock på plats. När Ulfung gestaltade Lenskij i *Eugen Onegin* 1963 var han inte förälskad i Tatjana (de har ingenting att sjunga mot varandra i operan) utan i hennes syster Olga som han är kär i. Det var för övrigt Sylvia Lindenstrands operadebut. Tito Gobbi var inte

tenor utan baryton, Dietrich Fischer-Dieskau heter inte Dieter i förnamn, José Carreras stavas så här, Puccini komponerade inte *Pajazzo*, inte heller Verdi *Tosca*. På bilden på s. 119 ser vi Barbro Ericson som Baba the Turk i *Rucklarens väg*, inte Kerstin Meyer. Kung Olav V av Norge fyllde 80 år 1983, inte 50! Akribi verkar inte vara författarens bästa sida och inte heller de sakgranskande experternas som hon har använt sig av. Och alla de rena tryckfelen borde någon ha korrigerat.

Trots mina invändningar ger biografien en omfattande bild av Ragnar Ulfung.

Nu talas det om en fortsättning med en biografi om Kerstin Meyers karriär. Men låt någon annan skribent, någon som har större insikter om opera än Catarina Ericson-Roos, skriva den boken! ■|| Sören Tranberg

SETT & HÖRT

TJAJKOVSKIJ:

HÄXAN (TJARODEJKA)

Grigorian, MacNeil, Mahnke, Michailov, Jost. Chor der Oper Frankfurt, Frankfurter Opern- und Museumsorchester/Uryupin

Regi: Vasilij Barchatov

Scenografi: Christian Schmidt

Naxos 2.110768-69 [2 DVD]

Distr: Naxos

Pjotr Tjajkovskijs opera *Tjarodejka* har aldrig spelats i Sverige och är så okänd att den inte ens har något etablerat svenskt namn. Den har omnämnts som *Trollkvinnan* eller *Häxan*, medan den på engelska kallas *The Enchantress* och på tyska *Die Zauberin*. *Tjarodejka* betyder just häxa men det handlar inte om några häxkonster och inte heller om någon förförerska.

Huvudpersonen Kuma är snarast en emanciperad självständig kvinna, en änka som driver ett värdshus i Niznij-Novgorod, där livsglädje och en positiv anda råder. Det är en nagel i ögat för prästen Mamirov, som står för alla mörka makter i samhället – Tjajkovskij är här inte god mot det ryska prästerskapet. Fursten besöker Kumas etablissemang, blir attraherad, och van att få som han vill försöker han tvinga sig på Kuma. Men hon värjer sig, eftersom hon egentligen är förälskad i furstens son. Allt slutar olyckligt, Kuma förgiftas av furstens hämndgiriga hustru, och fursten blir vansinnig efter att ha dödat både sonen och hustrun. Den otäcke prästen överlever.

Tjajkovskij skrev den här operan 1887 då han stod på höjden av skaparkraft; nästa större verk var femte symfonin. Vid

premiären mottogs den med respekt men blev ingen publiksuccé och har sedan aldrig kunnat hävda sig på repertoaren, inte heller i Ryssland. Endast sporadiska uppsättningar har förekommit. Hösten 2022 gjorde operan i Frankfurt – alltid beredd att förnya och bredda sin repertoar – ett nytt försök med *Die Zauberin*. Att man vågade sig på det hängde säkert ihop med att man kunde anlita en så karismatisk sångare som **Asmik Grigorian** i huvudrollen.

I **Vasilij Barchatovs** regi har handlingen flyttats fram från 1400-talet till en diffus nutid. Det blir ett tidlöst drama om människor, inte om historiska personer. Tyvärr är **Christian Schmidts** scenografi rätt stökig och ful.

Tjajkovskij satte *Tjarodejka* främst av sina sceniska verk. Han har här gått litet annorlunda till verket än i mer kända operor som *Eugen Onegin* och *Spader dam*. Det är en lång opera, över tre timmars effektiv speltid, och fullkomligt genomkomponerad med mycket få inslag av solonummer eller slutna ensembler. Musiken har inte samma elementära melodiska slagkraft som vi kanske är vana vid i Tjajkovskijs musik, men den är oavbrutet dramatiskt expressiv, ytterst varierad, ofta med en speciellt rysk ton dock utan Rimskij-Korsakovs klatschiga färgrikedom. Tjajkovskij borrar i stället i de fyra viktigaste scengestalternas psykologi, nyanserar och tränger allt djupare in i dem och främst då i Kuma.

Kuma är en svärgestaltad roll men Asmik Grigorian är fullkomligt lysande. Även **Iain MacNeil** som fursten och **Claudia Mahnke** som hans hustru förmår leva upp till de stora krav Tjajkovskij ställer. Dessvärre når inte **Alexander Michailov** samma nivå i rollen som furstesonen Jurij. Han ska inledningsvis framstå som naiv och modersbunden men utvecklas

och förändras av mötet med Kuma. Den utvecklingen förmår inte Michailov gestalta. Det är inte något fel på hans tenor, men han är hopplöst tafatt och emotionellt stum vid sidan av Grigorians Kuma. Den femte större rollen, prästen Mamirov, har Tjajkovskij inte bevärdigat någon psykologisk differentiering. **Frederic Jost** har bara att leverera en schablonskurk och det gör han bra.

Valentin Uryupin leder Frankfurtoperans orkester och kör i denna för dem obekanta musik, och det lyckas han alldeles utmärkt med.

Tjarodejka är en spännande bekantskap att göra. Operan är litet långdragen, men musiken är så varierad och gestalterna på scenen så rikt tecknade att man inte störs av att vissa scener är längre än nödvändigt. ■■ Lennart Bromander

Tack till alla som hjälpt oss att fira!

Lovisa Wahlund Ferm och Viktor Rydén. Foto: Markus Gärder

VADSTENA-AKADEMIEN.ORG

Vadstena-Akademien är sedan 1964 ett växthus
för unga operasångare och musiker.

Simson och Delila

Hämnd i kärlekens tecken
Opera i koncentrerad form, som avslutas med Rekviem.

lördag 12/10 kl. 18.00

Wermland Operas lilla scen, Karlstad, Gästspel

Anders Håkansson - Simson, **Britta Blavier** - Delila,
Tord Wallström - Överstepräst, **Michael Schmidberger** - den gamle hebrén,
Elisabet Wallström - filisté, **Samuel Skönberg** vid flygeln

Konsert - Musik från scenen, Stallbacken vid Edsbergs slott, Sollentuna

lördag 19/10 kl. 18.00

Maria Fontosh, sopran, **Britta Blavier**, mezzo, **Anders Håkansson**, tenor,
Torbjörn Pettersson, baryton, **Bo Ericsson** vid flygeln

Information och biljetter musikthalia.se samt wermlandopera.com

Varmt välkomna!

Stockholm Opera Ensemble

I samarbete med **ABF**

Föreställningen skapad med stöd av **KULTURRÅDET**

LANGGAARD: ANTIKRIST

Stucki, Lehman, Roberts, Carmack, Bieber, m.fl. Orchestra and Chorus of the Deutsche Oper Berlin/Zilias

Regi och scenografi: Ersan Mondtag

Naxos 2.110764 [1 DVD]

Distr: Naxos

NIELSEN: MASKERAD

Porter, Buczowska, Bullock, Reiter, Holender, m.fl. Chor der Oper Frankfurt, Frankfurter Opern- und Museumsorchester/Engel

Regi: Tobias Kratzer

Scenografi: Rainer Sellmaier

Naxos 2.110762 [1 DVD]

Distr: Naxos

Rued Langgaards magnum opus, operan *Antikrist*, skrevs på tjugotalet. En reviderad slutgiltig version var färdig 1930. Men först jämnt femtio år senare, 1980, och långt efter Langgaards död, framfördes en konsertversion i dansk radio. Inte förrän 1999 fick den sitt sceniska uruppförande – i Innsbruck (finns på cd).

Tre år senare, 2002, fick *Antikrist* så äntligen sitt första sceniska framförande i Danmark, ett minnesvärt tillfälle på en specialscen i Christiansborgs ridhus i Köpenhamn. Möjligen skulle Langgaard ha tyckt att Staffan Valdemar Holm handlade alltför egenmäktigt med materialet, men Holm lyckades på ett smått genialt vis foga ihop en starkt fungerande

helhet av Langgaards fragmentariska visioner genom att förlägga dem till en liten pietistisk fiskarkommunitet. Den uppsättningen finns tacknämligt nog bevarad på dvd.

Den tyska premiären på *Antikrist* skulle ha ägt rum i mars 2020 på Deutsche Oper i Berlin men stoppades då av covid. Tre år senare ägde i premiären rum, och även den finns nu på dvd. Den är helt annorlunda än Holms version. Holm låter det apokalyptiska spelet om den moderna människans moraliska förfall äga rum bland högst levande, verkliga människor, medan **Ersan Mondtag** i Berlin avindividualiserar alla figurer (det är helt i Langgaards anda) och ger dem bjärta masker som täcker hela kroppen; scenbilden är en storstadsgata tecknad litet i tjugotalsstil à la Dr Caligaris kabinett. Det är absolut ett relevant sätt att angripa detta mycket udda men så storslagna tjugotalswerk. Den stora nackdelen är att det inte går att engagera sig i dessa besynnerligt groteska scengestalter som kompletteras av balettfiguranter.

I den danska uppsättningen tecknas i stället skarpa och berörande karaktärer, och rollerna blir då också mycket mer tacksamma för sångarna att utforma. Av sångarna på Deutsche Oper sticker bara **Flurina Stuckis** Den stora skökan ut en smula med starkt utspel, men hon kan ändå inte konkurrera med Camilla Nylunds överlägset expressiva och vackra sopran.

Det mest intressanta med denna nya *Antikrist*-version är istället vad **Stephan Zilias** åstadkommer med Deutsche Opers ytterst välspelande orkester. Här hör vi på ett helt annat sätt än hos Thomas Dausgaard och de danska radiosymfonikerna hur nära Wagner och Richard Strauss Langgaard egentligen lägger sig i sin högspända musik. Här är Den stora skökan påtagligt en syster till Salome, vilket hon

inte alls är när Dausgaard ger henne musikalisk profil. Men det är definitivt den danska versionen man ska välja för en *Antikrist* på dvd.

Att det i Köpenhamn sjungs på danska och i Berlin på tyska spelar mindre roll. De bibliska textfragment som Langgaard fogat ihop är lika förbryllande på båda språken.

Så förhåller det sig inte med en annan dansk opera, som också är aktuell på tyskspråkig dvd, **Carl Nielsens** *Maskerad*. Att man i Tyskland framför *Maskerad* på tyska är naturligt, men en skandinav som ämnar investera i en dvd-inspelning lär knappast välja en där man sjunger på annat än danska. Nielsens opera är alltför intimt förknippad med danska språket.

Den här inspelningen är gjord på Frankfurtoperan i december 2021. För regin står en av Tysklands mest idérika operaregissörer i dag, **Tobias Kratzer**. Dessvärre hade han tydligen annat i tankarna när han satte upp denna platta version av *Maskerad*. Scenen är ett enkelt upphöjt podium, där alla tränger ihop sig. Inte en enda scenisk fyndighet noterar jag i ett verk som brukar ge så många chanser till muntrationer i marginalen. Sångare och orkester agerar på rutin. Men det finns ett plus, den nya tyska översättningen har esprit och är riktigt rolig. Men det räcker ju inte som rekommendation!

Det finns faktiskt sedan tidigare en annan tysk version av *Maskerad* på dvd från Bregenz 2006 i regi av David Pountney. Där är den tyska översättningen mer poänglös, men det sjungs och spelas genomgående mycket bättre; i gengäld är den egendomliga ljus-och färgsättningen plågsam för ögat.

Nå *Maskerad* på danska då? Jo visst finns det en sceniskt, musikaliskt och språkligt överlägsen dansk dvd-version av *Maskerad* från Kasper Holtens uppsättning på Det Kongelige,

som hade premiär hösten 2006. Den är dock totalspolierad av en rosenrasande bildproducent som fått för sig att ideligen avbryta handlingen på scenen med en titt ner i orkesterdiket och för ett par sekunder filma en basunist, en andraviolinist eller Michael Schønwandts leende ansikte. Dessa hundratala inklipp gör det outhärdligt att försöka titta på den dvd:n.

Maskerad väntar fortfarande på sin första rekommendabla dvd-version. Man gör än så länge klokast i att välja den senaste cd-versionen från 2015 med i stort sett samma dirigent och ensemble som i den havererade dvd-versionen från Det Kongelige. Även om jag har roligt åt det tungvrickande rimmandet på den nya dvd:n från Frankfurt, så är inte *Maskerad* på tyska något riktigt alternativ. ■■ Lennart Bromander

Boka dina annonser via vår samarbetspartner!

Nr 5/2024 utkommer den 25 november och
bokningsstoppet är satt till den 27 oktober.

Anders Jeppsson
anders@sb-media.se

Swartling & Bergström Media
Birger Jarlsgatan 110
114 20 Stockholm
Tel 08-545 160 76
www.sb-media.se

S&B
SWARTLING & BERGSTRÖM MEDIA

TIDSKRIFTEN OPERA

ANNONSÖRER I DETTA NUMMER

Den Andra Operan
Folkoperan
GöteborgsOperan
Kungliga Operan

Malmö Opera
NorrlandsOperan
Region Norrbotten

Stockholm Opera Ensemble
Stora Teatern
Vadstena-Akademien

Mer om handlingen, medverkande och spelorter hittar du här!

Virginia Woolf

– ett musikdramatiskt porträtt presenterat av Piteå Kammaropera med musik av Nino Rota och Dominick Argento. Dramaturgi och regi av Elisabet Ljungar och i rollerna ser vi Andrea Björkholm och Emma Sventelius.

nmd
NORRLANDS NÄTVERK
FÖR MUSIKTEATER & DANS

REGION NORRBOTTEN

NORRBOTTENSMUSIKEN

Piteå kommun

Stora Teatern

Göteborgs stora scen för svenska och internationella gästspel inom scenkonst, musik och samtal.

— ∞ —

STORATEATERN.SE
En del av Göteborgs Stadsteater AB

KALENDER NR 4 2024

KUNGLIGA OPERAN

operan.se

Bilj. tfn: 08-791 44 00

Janáček **Jenůfa**: 28/9 ny premiär, 1, 5, 8, 11, 14, 17, 21, 25, 28/10.Puccini **Tosca**: 30/9, 4, 7, 12, 16, 20/10.Bizet **Carmen**: 2, 10, 15/10, 1, 4, 11, 14, 20, 23, 26/11.Berg **Wozzeck**: 16 premiär, 19, 22, 25, 28/11, 3, 10, 14/12.Sondheim **Sweeney Todd** (musikal):
13 ny premiär, 16, 18, 26, 28/12.

GÖTEBORGSOPERAN

opera.se

Bilj. tfn: 031-13 13 00

Puccini **Tosca**: 26/9, 3, 13/10.Bizet **Carmen**: 29/9, 2, 9, 12/10.Shaiman: **Charlie och chockladfabriken**
(musikal): 1, 10, 11, 18, 19, 22, 23, 24, 26,
27/10, 1, 2, 3, 6, 8, 9, 15, 16, 22, 24, 26, 27,
29, 30/11, 28, 31/12.Verdi **Otello**: 23 premiär, 28/11, 4, 7, 15, 19,
29/12, 3, 9, 12/1.

MALMÖ OPERA

malmoopera.se

Bilj. tfn: 040-20 85 00

Roxette **Joyride The Musical**: 28, 29/9, 5, 6,
18, 19, 23, 26, 29, 30/10, 1, 3, 6, 9, 12, 13, 16,
23/11, 7, 12, 13, 14, 18, 19, 21, 27, 29, 31/12.Verdi **Giovanna d'Arco**: 12 Sverigepremiär,
17, 20, 22, 27/10, 2, 7, 10, 17, 24/11.Mozart **Così fan tutte**: 30/11 premiär,
4, 8, 15, 20, 22, 26, 28/12, 5, 8, 10, 18, 26/1.

FOLKOPERAN

folkoperan.se

Bilj. tfn: 08-616 07 50

Nordahl Herr **Arnes penningar**: 28, 29/9,
3, 4, 5, 6, 10, 11, 12, 13, 17, 18, 19, 20, 24,
25, 26, 27, 31/10, 1, 2, 3, 7, 8, 10, 14, 15, 16,
21, 22, 23, 24/11.

NORRLANDSOPERAN

norrlandsopera.se

Bilj. tfn: 090-15 43 47

Rossini **Italienskan i Alger**: 5 premiär,
8, 12, 19, 20, 25, 26/10.

WERMLAND OPERA

wermlandopera.com

Bilj. tfn: 054-21 03 90

Flowers for Mrs Harris (musikal):
28, 29/9, 4, 5, 17, 18, 19, 20, 24, 25, 26, 27,
30, 31/10, 1, 2, 14, 15, 16, 20, 21, 22, 24, 28,
29, 30/11, 1, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 27, 28, 29,
30, 31/12.

För operautsändningar: www.sverigesradio.se Opera i P2.
Eller: tidskriftenopera.se (kalender).

**Folkets Hus
och Parker**

OPERA LIVE

5/10 HOFFMANNS ÄVENTYR

Offenbach. D: Armiliato. Bernheim, Morley, Yende, Margaine, Berzhanskaya, Van Horn. Live från Metropolitan, New York.

19/10 GROUNDED

Tesori. D: Armiliato. D'Angelo, Bliss. Live från Metropolitan, New York.

23/11 TOSCA

Puccini. D: Zhang. Davidsen, De Tommaso, Kelsey. Live från Metropolitan, New York.

30/11 TROLLFLÖJTEN

Mozart. D: James Levine. Huang, Miklósa, Polenzani, Fedderley, Gunn, Pape. Produktion på Metropolitan 2006, New York.

25/1 AIDA

Verdi. D: Nézet-Séguin. Blue, Kutasi, Beczala, Kelsey, Belosselskiy, Robinson. Live från Metropolitan, New York.

ILLUSTRATION: ELIN EPLET SANDSTRÖM.

...FACCIAMO OPERA!

Mezzosopranen Ann Hallenberg ger röst åt kvinnors opera i en helaftonskonsert med ohörd 1700-talsmusik!

Barockensemble under ledning av Mariangiola Martello, regi Clara Svärd. Musikforskare Holger Schmitt-Hallenberg samtalar med Hanna Fritzson, musikalisk ledare för Den Andra Operan. Program och biljetter på denandraoperan.se

ERIC ERICSONHALLEN
13 NOV KL 19.00
DENANDRAOPERAN.SE

DEN ANDRA OPERAN

FOLKOPERAN

Herr Arnes PENNINGAR

EN OPERA OM SYSTERSKAP,
PASSION OCH OND BRÅD DÖD

URPREMIÄR! 18 & 19 SEPTEMBER

MUSIK: PETER NORDAHL. LIBRETTO: SARA BERGMARK ELFGREN,
FRITT EFTER SELMA LAGERLÖFS BERÄTTELSE.

Frun brukar inte beteckna sig som särskilt konservativ utan som nyfiken och öppen. Det gäller även operauppsättningar, där hon ofta intar försvarsställning inför moderna omtolkningar gentemot sina väninnor. De brukar ofta komma dragande med argument som att det ska göras ”som det ska vara”, varpå Frun ihärdigt påpekar att det inte finns något ”som det ska vara” – allt är ju tolkningar, även om det görs väldigt gammaldags och ”werktreu”, som en del uppsättningar kallas i Tyskland för att locka till sig gammaltroende.

Så har det nog alltid varit, tänker Frun och inser att dessa eviga debatter nog aldrig tagit slut. Hon försvarade redan **Knut Hendriksens** uppsättning av Verdis *Macbeth* i början av 80-talet. Själv tyckte hon att det var skönt att slippa skimrande kronor och kiltar, och Frun minns väl Ladyns giftröda peruk och hur *Macbeth* hade fått påtagliga drag av Pinochet. Men hennes väninnor satt faktiskt där och buade efteråt – så oförskämt, tyckte Frun.

Men allt har ju sannerligen inte varit lika begåvat. Den tyske regissör som iscensatte Naumanns *Gustaf Wasa* tio senare borde fått respas redan från dag ett, tänker Frun och minns hur hon satt där och skrattade och buade på premiären. Dagen efter hotade operachefen **Eskil Hemberg** med att de som hade buat aldrig skulle få komma tillbaka till Operan igen. Hur han nu kunde kontrollera det. Frun kände sig nästan litet härligt rebellisk över att ha blivit tagen i örat av operachefen.

I fjol höstas upplevde Frun något som hon aldrig trodde att hon skulle vara med om. Hon hade bestämt sig för att åka till Paris för att se några föreställningar. Naturligtvis var alla mer eller mindre uppdaterade – det var en *Don Pasquale* i filminspelningssmiljö, en *Don Giovanni* som utspelades i skogen vid en busshållplats och en *Fallet Makropulos* som delvis utspelade sig i något slags simhall. Så långt var väl allt gott och väl; det fungerade mer eller mindre, men där fanns inget som kunde leda till ens ett höjt ögonbryn.

Men så kom det som skulle blivit höjdpunkten på resan – **Kirill Serebrennikovs** nya uppsättning av *Lohengrin*. Frun hade hört att denne regissör är en rysk Putinkritiker som hade regisserat en del uppsättningar via Skype från sin husarrest. Det hedrar honom, tänkte Frun och läste också att han hade placerat handlingen på en psykiatrisk avdelning där Elsa är en av patienterna. Det borde kunna funka, tänkte Frun och såg fram emot en intressant tolkning.

Men det gick inte många minuter innan Frun insåg att det hon såg framför sig var ett totalt haveri. Aldrig tidigare hade hon varit med om att en regissör så genomgående hade placerat en helt annan historia ovanpå den ursprungliga. Enligt Serebrennikov handlar *Lohengrin* tydligen om krig, krig, krig och inget annat.

Elsa hade tydligen blivit psykiskt sjuk efter att hennes bror Gottfried har dött i kriget. Men det fick man läsa sig till i programmet, där den arme dramaturgen hade skrivit den omgjorda handlingen. Första akten skildrade hennes delirium på sinnessjukhuset där Elsa har delats på tre: två dansöser i midjelångt hår som fnattade omkring (den ena naken en bra stund) samt en sångerska.

De tre akterna hade helt olika berättartekniker, så andra akten skildrade ”verkligheten” där Ortrud och Telramund var överläkare på Elsas psykiatriska avdelning. Helt obegripligt hur Elsa kunde ha ett sådant övertag över dem, de är ju de som blivit förvisade! Men det brydde sig regissören inte om, liksom frågeförbudet som var helt borttrollat. Bröllopet litet senare i samma akt gick ut på att kungen skulle medaljera krigsinvalider. Det fortsatte även mitt under den stora uppgörelsen om huruvida Elsa skulle ställa den förbjudna frågan.

I tredje akten var sinnessjukhuset sönderbombat och bröllopskören föreställde ”arga mödrar” med porträtt av sina förlorade söner. Lohengrin var inte det minsta intresserad av att gå till sängs med Elsa utan klädde snarare på sig än av sig sin krigsuniform. I sista bilden släpades svarta liksäckar in med döda soldater. En del lik stoppades i något som liknade gasugnar. Några lik kom plötsligt till liv igen och travade ut.

Ortrud hade övertagit Elsas sista replik ”Mein Gatte!” när hon upptäckte Telramund i en av liksäckarna. Enligt handlingsbeskrivningen gäller hennes vredesutbrott där att hon är arg över att ha förlorat sin man i kriget, men det kom ju i omvänd ordning. Dessutom har Telramund knappast fallit i kriget, utan på eget grepp när han attackerat Lohengrin i dennes sovrum. Har regissören inte ens bemödat sig om att läsa texten, funderar Frun som för en gångs skull hade varit glad åt att slippa textmaskinen – där stod originalet, som inte korresponderade för fem öre med vad som hände på scenen.

Frun kände sig heligt förbannad när hon lämnade operahuset. Patetiskt hur en del får hålla på. Och inte minst att operacheferna i de absolut största husen tycker att det är hippt och släss om få att engagera Serebrennikov för att visa att de hänger med. Tvi vale. En vanlig hederlig uppdatering utan alltför mycket utanpåverk var det som Frun längtade efter när hon lämnade Paris. Och hon har faktiskt förlåtit sina väninnor för att de buade där i Stockholm på 80-talet. Hon hade velat göra precis detsamma, om bara regissören hade visat sig i applådtacket i Paris. På något sätt måste man väl ändå få avreagera sig? :||

VERDI
**GIOVANNA
D'ARCO**

12 okt – 24 nov 2024

SNÖSYSTEMN

16 nov 2024 – 4 jan 2025

COSÌ FAN TUTTE

30 nov 2024 – 26 jan 2025

SALOME

8 feb – 30 mars 2025

MEDIET

1 mars – 24 maj 2025

LA BOHÈME

15 mars – 1 juni 2025

**MÅNDAG ÄR
FISKBULLEDAG**

5 april – 10 maj 2025

OTELLO

Verdis mästerverk om besatthetens raseri.

Våld, svartsjuka och avund ödelägger allt gott i Verdis opera, baserad på Shakespeares tragedi. Med hovsångaren Michael Weinius i titelrollen och hyllade sopranen Julia Sporsén som hans hustru Desdemona.

23 november – 12 januari

"En hitkavalkad" GP

CARMEN

Bizets opera.

Drama, passion och svartsjuka i klassisk dräkt.

Spelas t.o.m. 12 oktober

"Tidlös operaklassiker" GP

"Magnifik operaupplevelse" Borås Tidning

TOSCA

Publiksuccén är tillbaka.

Glödnett triangeldrama av mästaren Puccini.

26 september – 13 oktober

Köp biljett och läs mer om alla föreställningar på opera.se
Boka bord i GöteborgsOperans Restaurang 031-13 13 00.

GöteborgsOperans huvudpartner: Göteborgs Hamn

EN DEL AV VÄSTRA GÖTALANDSREGIONEN

GÖTEBORGS
OPERAN

